

Pedagogická fakulta
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Rodinná výchova v systému interakcí

Kateřina Křupalová

vedoucí bakalářské práce

doc. PhDr. Dr. Miroslav Somr, DrSc.

České Budějovice 2008

Poděkování

První obrovské díky patří především mé rodině a blízkým, kteří pro mě vytvořili takové podmínky, abych se mohla dále vzdělávat a zdokonalovat.

Chtěla bych poděkovat doc. PhDr. Dr. Miroslavu Somrovi, DrSc. za odborné vedení, materiály, pomoc a inspiraci při psaní mé bakalářské práce.

Děkuji celému kolektivu z MŠ Skalka v Prachaticích za vytvoření podmínek k provedení výzkumu k praktické části mé bakalářské práce a za totéž děkuji i

Další můj dík patří Petru Šanderovi za korekturu anotace v anglickém jazyce.

A v neposlední řadě díky kamarádce a spolužačce, Monice Dratvové, za pomoc při gramatické korektuře textu.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované a použité literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

31. března 2008

Kateřina Křupalová

ANOTACE

Název práce: Rodinná výchova v systému interakcí

Klíčová slova: rodina, výchova, interakce, moderní výchovné styly, instituce pro rodinu s dětmi

Tato bakalářská práce se zabývá výchovou dětí v rodině a vzájemným působením jejích členů na sebe projevujícím se v jejich chování, tzn. interakcemi.

V teoretické části je stručně popsán vývoj rodiny, jako základní sociální skupiny a výchovy v ní od pravěku až po novověk, který navazuje na potíže vznikající v rodinách dnes, díky současnému životnímu stylu. Je zde naznačeno, jakými moderními způsoby a praktikami výchovy bychom se těchto potíží mohli vyvarovat, a kde v případě nouze může rodina s dětmi hledat odbornou pomoc.

Praktická část se zabývá rodinou ze dvou hledisek, tedy dvěma výzkumy. Dokazuje, výzkumem pozorováním a zpracováním kazuistik konkrétních případů, jak důležité jsou i sebemenší změny v této sociální skupině a jak mnohdy mohou pozměnit výchovné interakce. Druhý výzkum v podobě dotazníkové metody nám nastiňuje současnou situaci informovanosti rodičů v moderních výchovných stylech a jejich praktikované chování k dětem.

ABSTRACT

Title work: Family upbringing in system interaction

Pivotal words: family, upbringing, interaction, modern allowance style, institution for family with children

This baccalaureate work deal with upbringing puppy fat en famille and mutual by the instrumentality of her members upon yourself manifestative in their behaviour, interactions.

In theoretic parts is short described development families, like basic social insider and upbringing in her from primeval ages after as much as modern period that the tie together on problems rising in families today, thanks contemporary life style. Is here schematic, what modern manners and practices upbringing would these difficulty could avoid, and where in case of emergency is able to family with children search special help.

Practical part deal with family from two standpoints, then by two researchs. Evidences, research sighting and processing casuistries concrete case, how important are also ever so little changes in those social group and how often they may alter allowance interaction. Second research in form questionnaire method to us outlines contemporary situation know - how parents in modern educational styles and their practise behaviour to babies.

Motto:

„Učit lze slovy, vychovávat jen příkladem.“

Jan Amos Komenský

Obsah:

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST:	11
1 Vymezení základních pojmů	11
1. 1 Rodina	11
1. 2 Výchova	12
1. 3 Interakce	12
2 Rodina a výchova od dob dávných až po současnost	13
2. 1 Pravěk, rodina nebo klan?	14
2. 2 Starověk	14
2. 3 Středověk	15
2. 4 Novověk	16
2. 5 Současná česká rodina	16
3 Komunikací k interakcím	17
3. 1 Komunikace = povídání?	18
4. 1. 1 Jak tedy dojdeme komunikací k interakci?	18
3. 2 Jak si kdo ustele	19
4. 2. 1 Život rodiny	19
3. 3 Někde se stala chyba	20
3. 3. 1 Co nevidíme (ne)existuje	21
3. 3. 2 Chyba na první pohled zřejmá	24
4 Jak tedy pozitivně začít a jak třeba pokračovat	25
4. 1 Naslouchám Ti	25
4. 2 Po dobrém, nebo po zlém?	27
4. 3 Efektivní komunikace	29
5 V nouzi poznáš přítele, aneb pomůže mi někdo?	31
5. 1 Jak problém řešit	32
5. 2 Náročné životní situace, první možný narušitel	34
6 Zamyšlení na konec	35
PRAKTICKÁ ČÁST:	36
7 Úvod do problematiky	36
8 Výzkum č. 1	36
8. 1 Kazuistika 1	37
8. 2 Kazuistika 2	38
8. 3 Shrnutí	39
9 Výzkum č. 2	40
9. 1 Grafické znázornění	41

9. 2	Shrnutí	55
ZÁVĚR		56
Seznam citované a použité literatury		58
Přílohy		59

ÚVOD

Zdalo by se, že témata jako je rodina, výchova, interakce v rodině, komunikace, jsou dnes dostatečně zkoumána na poli mnoha oborů z hledisek pedagogických, sociologických, psychologických a jiných, a proto si také čtenář této bakalářské práce může říci, že snad již všechno ví. Jenže opak může být pravdou. Pomyslíme-li třeba pouze na odlišnost tradic ve výchově mezi různými národnostmi, získáme hned desítky aspektů ke zkoumání. Rodina a výchova v systému interakcí je populárním tématem, avšak složité procesy odehrávající se v ní, jsou díky společnosti, která se neustále modernizuje i v tomto úhlu pohledu a prochází tak neustálými změnami, studiem na celý život.

Jako budoucí učitelka v mateřské škole, příkládám rodině v životě předškolního dítěte hluboký význam. Každé dítě, se kterým se v mateřských školách setkáme, je jedinečná a neopakovatelná osobnost. My se budeme snažit tuto osobnost z části formovat a připravovat na další život, ale nebudeme jediným „vychovatelem“ v životě dítěte, tím nejpodstatnějším, kterým je rodina. Často problémy dítěte v tomto věku pramení, nebo mají skryté jádro problému, v jeho nejbližším sociálním prostředí, které zpravidla dítě obklopuje nejvíce mimo mateřskou školu. Rodina vkládá do dítěte za pomoci rozličných forem výchovy ty největší předpoklady pro to, jak se bude vyvíjet a jak dále bude pokračovat životem.

Mou povinností předpokládám tedy je, snažit se alespoň porozumět některým dějům v rodině, vědět a rozpoznat jak fungují vztahy mezi dospělým a dítětem výchovně na něj působícím a vyznat se v některých zvycích této sociální skupiny tak, aby to vždy bylo ku prospěchu jedince mě do částečné výchovy svěřeného. Naše budoucí práce je totiž určitě z části závislá na rodině, výchově a interakcích v ní.

Problematikou rodiny se již zabývalo mnoho odborníků a historicky dnes již velice významných a uznávaných osobností. Já bych se však na tento problém chtěla podívat více laicky. Z pohledu budoucího pedagoga, či člověka žijícího v dnešní společnosti, nebo jedné z mnoha studentek. Chci práci formulovat srozumitelně, z toho co jsem se někde a někdy dozvěděla, naučila se a vypožadovala, bez neustálých odborných citací.

Pojďme tedy zapátrat, a zamyslet se jak to bylo s rodinou a jejím vývojem v historii a teď, a nahlédněme menším výzkumem do reality. Pokusím se upozornit na to, jak nejčastěji chybujeme, ale také na moderní trendy ve výchově, které nám mohou pomoci v komunikaci, ale i kam se popřípadě obrátit se žádostí o radu, když už jsme jako rodiče, vychovatelé v koncích. Proč? Protože ať už chceme nebo ne, toto téma se týká nás všech.

TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Mojí zásadou, vlastně i pro mé studium je to, že pokud se chci něčím zabývat, či o něčem polemizovat, chci mít nejdříve ujasněny věci, které jsou základem problému, se kterými se při jeho řešení nebo zkoumání budu bezpodmínečně setkávat a budou pro mne stěžejními. Tak tedy, co je to rodina, výchova a interakce? Základní pojmy.

1. 1 RODINA

Definici rodiny můžeme naléznout obrovské množství. Rodina je obvykle uváděna v rozličných literaturách jako přirozené prostředí, které má na výchovu dítěte největší vliv, člověk se do tohoto prostředí rodí, aniž by si mohl vybrat jiné. Její výchovná role je pokládána za nezastupitelnou. Rodina je primární sociální skupinou v procesu socializace, zespolečenšťování, dítěte. Představuje významné sociální a výchovné prostředí pro vývoj a rozvoj dítěte, to by zde mělo prožívat lásku, cítit se bezpečně, učit se komunikovat, učit se morálce atp. Jde o skupinu v jejímž rámci dochází k uspokojování primárních biologických i společenských potřeb jejích členů. V období raného dětství, nemůže působení rodiny na dítě nahradit stejně dobře jakákoliv jiná instituce.

„Právní řád České republiky neobsahuje vyjádřenou definici rodiny, za rodinu pokládá především rodinu založenou manželstvím. Rodinu lze však zároveň i chápat jako malou skupinu osob, které jsou navzájem spojeny nejen manželskými a příbuzenskými, ale i jinými obdobnými vztahy a zvláště společným způsobem života. Další definice popisují rodinu prostřednictvím jejích funkcí: funkce

reprodukční, sociálně ekonomické, kulturně výchovné, sociálně psychologické a emocionální.“ (15)

1. 2 VÝCHOVA

Výchova, bývá většinou záměrné působení na člověka, je v podstatě souhrn spolupůsobení mnoha činitelů dohromady, jako např. tradice, styl, sociokulturní podmínky, podílejících se a působících na jedince. Pro nás je tím jedincem dítě, které se dostává do interakce s rodiči, a ti mají svůj způsob výchovy. Způsob výchovy je tvořen v podstatě tím, jaké máme s dítětem vztahy, a jaký výchovný styl si k výchově vybereme. Podíváme-li se do odborné literatury, byly nejčastěji uváděny tři základní styly výchovy pod různými názvy, významově však stejné.

*„**Autoritativní styl** nám udává velké množství příkazů a zákazů, rodič mívá nad dítětem moc. Ve stylu **Anarchie** naopak nejsou vůbec žádná pravidla ani normy, není nikdo kdo by dítěti něco určoval. Třetí, **Demokratický styl** má smysluplné normy a pravidla odrážející skutečné potřeby společnosti, respektuje základní lidské potřeby a pravidla soužití, podílejí se na jeho tvorbě všichni a platí pro všechny.“ (5 : 60, 61)*

1. 3 INTERAKCE

Mohla bych říci, že to co velice významně spojuje pojmy rodina a výchova dohromady, je slovo interakce. Je to vzájemné působení lidí na sebe, projevující se v jejich chování.

Všechno co lidé dělají a říkají dostává komunikační význam. Zjednodušeně jsou to vlastně všechny druhy komunikací, kterých lidé navzájem využívají, v našem případě v sociální skupině rodiny, a které ať už si to

uvědomujeme nebo ne, nás ovlivňují. Interakce jako taková nás uvádí do vztahů mezi jedinci.

Pokud se sloučí rodina, výchova a interakce, vzniká nám velice složitý systém jehož fungování je závislé na mnoha různorodých detailech. A právě v tom je složitost této problematiky. Vše se navzájem ovlivňuje. Tyto tři subjekty nás svým fungováním vybavují do budoucího života a nepřímo působí i na životy našich dětí, ať už jde o vztahy v rodině (kladné, záporné, neutrální), styl výchovy, umění komunikovat, morálku, vlastní osobnost, chování, ...

2 RODINA A VÝCHOVA OD DOB DÁVNÝCH AŽ PO SOUČASNOST

Možná se zdá nedůležité nevědět nic z historie rodiny, jisté je však to, že dnešní podoba rodiny a trendů výchovy v ní nepřišla naráz a sama. Vše muselo projít nelehkým vývojem, který je schopen dát nám dnes odpovědi na otázky, samozřejmě ne všechny, ohledně výchovy.

Ohlédneme-li se zpět, každý si vybaví známé osobnosti na poli pedagogiky přinášející nové principy výchovy, tudíž i komunikace, osobních postojů a interakcí mezi vychovatelem a dítětem, jako je J. A. Komenský, M. Montessoriová a mnoho dalších. Důležité ale také je, jak obecně vzato fungovaly rodiny vůbec. Vraťme se tedy v minulosti k tomu nejdůležitějšímu a zamysleme se, je-li situace v současné rodině krokem vpřed.

2. 1 PRAVĚK, RODINA NEBO KLAN

Tuto otázku jsem si položila právě kvůli rozmanitosti definic rodiny. Podle archeologicky prokázaných výzkumů lidé od počátků žili v klanech. Klan pro ně znamenal závislost na ostatních, udával role, všichni v klanu byli závislí na tom,

co druhý ulovil. Již v tomto můžeme nalézt základní funkce rodiny. A právě proto můžeme jako platnou vzít i definici, která nám říká, že jako rodinu lze chápat i malou skupinu osob, které jsou navzájem spojeny nejen manželskými příbuzenskými vztahy, ale i obdobným způsobem života. V tom případě se domnívám, že klan byla vlastně jakási forma rodiny.

Pravěk s sebou přinesl několik věcí pro budoucnost zajímavých, například stále zkoumající se nadřazenost ženy nad muži, tzv. matriarchát, která musela tedy být zapříčiněna jinou výchovou, ale i odlišnými interakcemi, nebo také to, že se zde objevovaly dokonce i formy antikoncepce, dlouhodobé kojení a jiné. Rodiny v pravěku se omezovaly často pouze na jednoho potomka, kvůli kočování kmenů. Až ke konci období se začínají rodiny usazovat, díky rozvíjejícím se řemeslům a obchodu rozlišovat dle majetku, muži přecházejí v popředí a počet dětí v rodinách začíná stoupat.

2. 2 STAROVĚK

Historické údaje jsou známkami toho, že se patriarchát stal silným, udržel se v přízni i ve starověku a napovídá nám tedy o změně výchovy ve starověkých rodinách. Ženy postupně upadaly v podřízenost. Byla omezována nejenom jejich komunikace činem, ale také verbální komunikace. To vše, dalo by se říci, ovlivnilo výchovu na dva hlavní styly, a to byl-li vychováván chlapec, nebo dívka.

Řecko nastolilo absolutní ženskou podřízenost. Žena neměla oproti mužům skoro žádná práva. Dítě v rodině nabývalo na důležitosti až po deseti dnech od narození, kdy dostalo teprve i jméno. Rodiny měly také již svá příjmení.

Římskou kulturou vládl také patriarchát, takže tradice výchovy se stále přenášela. Až v okamžiku, kdy se Římská republika řítla do záhuby, došlo opět na malou chvíli k uvolnění mravů, a přesto, že se Římané snažili tomuto zamezit

i zákony, ženy se opět dostávaly alespoň v něčem do popředí, vykonávaly dokonce povolání lékařky. Zvyšoval se počet rozvodů.

2. 3 STŘEDOVĚK

Toto období je typické především velkým vlivem církve prakticky na vše, tedy i na základní společenskou jednotku, na rodinu. Byly nalezeny materiály, kde se již manželé nabádali k tomu, aby se k sobě chovali se vzájemnou úctou, tudíž interakce v rodině měly povýšit muže a ženu na role partnerské. Stále však žena byla podřízena muži, a patriarchát přetrvával, i když již ne v tak radikální formě jako ve starověku. Děti byly upozorňovány a učeny poslušnosti ke svým rodičům. Církev stála proti antikoncepci svým nesouhlasem s ní, taktéž proti mnohoženství i proti sexu, který nebyl provozován za účelem zplodit dítě, z čehož vyplývá, že otázka proč středověké rodiny byly povětšinou početné je zcela zbytečná.

Po boku církve existoval ještě jeden faktor, který velice ovlivnil tehdejší rodinu, a to převaha zemědělské společnosti středověku. Znamenalo to mnoho práce pro celou rodinu. Za dítě bylo dítě považováno asi do 8. let, pak již muselo tvrdě pracovat a učit se popřípadě řemeslu. Pro lidi žijící v tomto období byly velice důležité příbuzenské vztahy. Rodina byla často ještě jediným výchovným prostředím.

Konec středověku nám však přinesl velkého pedagoga českých dějin Jana Amose Komenského, který v podstatě ovlivnil pedagogiku a výchovu dětí nastávajícího novověku.

2. 4 NOVOVĚK

Novověk jako takový je od svého počátku převratnou dobou. Marie Terezie zavedla povinnou školní docházku pro všechny děti a tak se jejich

výchova rozšířila o další článek v řetězci rodiny a výchovy. I patriarchát začíná brát za své, koncem osmnáctého století vznikl feminismus, byl uzákoněn rozvod, lidé se díky industrializaci stěhují více do měst, začíná být více patrný trend mít spíše méně dětí. Výchova je z rodiny přenášena postupně čím dál tím více na školské instituce.

Doba novověku nám také nabídla mnoho nových trendů a alternativ a více či méně radikálních názorů ve stylech výchovy, za které vděčíme lidem jako Jean Jacque Rousseau, Fridrich Fröbel a třeba i Marie Montessori, ale též mnoho dalších.

Rodina si prošla dlouhou cestou poznávání možností jak vychovávat děti, dnes můžeme jen volit z nepřeberného množství teorií, jde však o to, zvolit správně. Skoro celým světem vládou způsoby moderního uspěchaného stylu života, který se čím dál tím více vzdaluje od kladných hlubokých vztahů v rodině, bohužel.

2. 5 SOUČASNÁ ČESKÁ RODINA

Žijeme v 21. století a je všeobecně známé, že rodina by pro své členy a hlavně děti měla být místem bezpečí a jistoty. Vypadá to ale, že současný životní styl tomu nijak nepřispívá, ba naopak.

V samotné České republice se do popředí dostal trend zakládat rodiny v pozdějším věku, mít jedno, maximálně dvě děti, nebo kvůli kariéře také žádné. Rodiče získali i pozbyli mnoho nových či starých rolí např. otec rodiny už zdaleka nemusí být hlavním živitelem rodiny, a i to vneslo do rodinného života další možné překážky. České rodiny ohrožuje i vysoká rozvodovost vůbec a výchova naší budoucí generace také bere za své, protože rodiče se často se svými ratolestmi neví rady.

Stále častějším se stává, že rodiče na své děti nemají čas, až už z jakýchkoliv důvodů. To vede v rodině většinou ke snižování komunikace jako takové, znamená to tedy i snižování interakcí celkově a do popředí se mohou dostávat interakce záporné.

Z mnohých pojednání, úvah a článku jsem vyčetla velice výstižný obrat, že se nacházíme v podstatě v období k rodině nepřátelském. Každý rodič, to jak se chová, to co dělá a říká, nevědomky ukládá do svého dítěte, a to následně většinou užívá získaných modelů chování ve své budoucnosti. A tak můžeme jen doufat, že to malé procento rodin, které žijí v harmonii se bude díky novým poznatkům o výchově a komunikaci zvyšovat a v budoucnosti bude tím pádem přibývat kvalitních rodin, které nás snad dostanou do období k rodině přátelského.

Věřím, že o současné rodině, má každý z nás vytvořenou představu, každý ví, co by bylo třeba nutně napravit, tak nezbyvá nic jiného, než se do toho pustit po hlavě.

3 KOMUNIKACÍ K INTERAKCÍM

Obrovským pomocníkem, a to nejen člověka, který nás provází celým životem, ať už chceme nebo ne, je komunikace. V případě člověka, kdy se vlastně jedná o společenský proces a o jeho specifický znak, můžeme říkat také sociální komunikace. Právě ona je to co nejvýrazněji podtrhuje interakce v každé sociální skupině, proto i rodina je chápána jako prostředí, kde se vytvářejí vztahy na základě komunikace.

3. 1 KOMUNIKACE = POVÍDÁNÍ?

NE! Každá sociální komunikace, která mezi jedinci vzniká, má své tři stránky: společenské činnosti, vzájemné působení (podstata interakce)

a mezilidské vztahy. Tvrdým faktem ale je, že tyto tři stránky se nemusí naplňovat vždy stejně a můžeme je naplnit komunikací verbální (slovní), neverbální (mimoslovní) a také komunikací činem.

Verbální komunikace, mluvit, používat řeč, je pro nás přirozené. Potřebujeme slova a jimi se vyjadřujeme. Pokud tuto část ale neovládáme správně, může dojít, a to především v rodině, k nenapravitelným situacím.

Mimoslovní, nebo také nonverbální, komunikaci málo který člověk přikládá velký zřetel, ale právě ona má vysokou sdělovací hodnotu. Pohledy, výraz obličeje, pohyby, gesta, haptika (dotyky), odstup, úprava zevnějšku, to vše jsou prvky, které nám signalizují i to skryté.

Nejméně často zmiňovaným způsobem komunikace je právě dosti významná **komunikace činem**. To jak si čin můžeme vykládat je velice obtížné a měli bychom znát vždy podrobně celou situaci, v níž byl použit.

3. 1. 1 Jak tedy dojdeme komunikací k interakci?

Všechny způsoby komunikace ovlivňují další činitelé a to jsou percepce. To jaká bude interakce záleží na mnoha vjemech, například prostředí, ve kterém komunikujeme, to jak vnímáme člověka, se kterým komunikujeme, ale i to jak vnímáme sebe sama v nastolené situaci. A právě nastolená situace nás posouvá k interakcím. Nejčastější interakce, se kterými se můžeme v rodině setkat je řešení konfliktů, spolupráce, pomoc druhému v náročné situaci.

3. 2 JAK SI KDO USTELE ...

Vzhledem k faktu, že současné rodiny čím dál tím více pozbývají umění komunikace, nemůžeme se divit, že přicházejí častější problémy s výchovou, ty

mohou vést k negativním interakcím, které na sebe váží další a další obtíže v životě člověka vůbec.

3. 2. 1 Život rodiny

Systém interakcí v rodině je složitý proces, který se automaticky začíná založením rodiny.

Začneme-li okamžikem, kdy dva dospělí lidé počnou dítě, začínáme možná neuvědoměle řetězec interakcí. Jsou to nejdříve interakce mezi samotnými rodiči, už ty mohou plod ovlivňovat a působit např. na temperamentové ladění nenarozeného dítěte. Důkazem toho je sluchová percepce. Sluchové vnímání se vyvíjí již v prenatálním období, kdy plod vnímá zvukové podněty a od šestého měsíce je reaguje diferencovaným pohybem na různé zvuky. Tyto zvuky, jako hudba, hlas matky, hlas jiných lidí, mohou dítě ovlivnit ve vývoji a tak se dítě již od prenatálního období stává prostřednictvím matky taktéž účastníkem rozličných sociálních interakcí. Ihned po narození se dalším vjemem stává zrak, který je pro komunikaci taktéž velkým přínosem a hlavní a velice důležitá je právě v této době neverbální komunikace mezi dítětem a jeho matkou.

Ruku v ruce se vjemy jde výchova. Mnohé dnešní názory propagují začít s výchovou, a tím pádem si tedy alespoň částečně ujasnit i výchovný styl, již v prenatálním období dítěte, kdy je závislé právě na sluchové percepci. Po porodu se dítě díky sluchu a zraku a hlavně svým „partnerům“ v interakci učí komunikovat nejen nonverbálně a tak cesta tvořit plnohodnotné interakce je otevřena i v dalších rozměrech, vztahem mezi rodiči a dítětem a také tím, jak jsou chápána sdělení, která jsou z jedné strany vysílána a z druhé přijímána. Samozřejmě důležitá jsou pro toto pravidla, která si každá rodina utváří, a zda je její členové dodržují nebo ne.

Souhrnem tedy i víme, že pokud rodiče zvolí správný styl výchovy, přístup a postoj k dítěti samotnému, mohou očekávat ve velkém procentu kladné zpětné interakce od dítěte a zajistit tak rodinou harmonii, protože na výchově jsou závislé vztahy v rodině a to jde samozřejmě ruku v ruce s emocionálním prožíváním, v případě dítěte s jeho emočním vývojem, komunikace totiž neovlivňuje jen naše jednání, reakce a činy, ale i tvorbu vlastností naší osobnosti a pohled na sebe sama, naše já.

3. 3 NĚKDE SE STALA CHYBA

Pokud budeme mluvit o situacích, ve kterých zjistíme, že se pravděpodobně někde ve výchově, komunikaci, či interakci mezi dospělým a dítětem stala chyba, můžeme je rozdělit na tři skupiny. Tou první a nejlepší bude, že se na dítěti případné chyby nijak nepodepsaly. Horšími dvěma je to, že se naše jednání obrátí proti nám na první pohled velice zřetelně, příkladem třeba když dítě začne mít problémy s chováním, začnou se kupit náznaky prekriminálního jednání, ne-li něco závažnějšího, nebo se může naše jednání proti nám také obrátit velice nenápadnými, nebo i dlouho skrývanými výpady dítěte, které mohou být možná ještě nebezpečnější. Jistá je jedna věc, že v obou případech, je nutno začít jednat okamžitě. V této části mé práce se chci dotknout problematiky bohužel těch dvou negativních možností, které se v dnešní době začínají objevovat v rodinách stále častěji, a se kterými si rodiče stále častěji neví rady, nebo raději dělají, že neexistují, což vede mnohdy i k nenapravitelným následkům v dalším životě dítěte, ale čas od času i rodičů.

3. 3. 1 Co nevidíme (ne)existuje

Nejprve bych ale osvětlila tu variantu, která svojí neprohlédnutelností může být o to více nebezpečná. V odborné literatuře, která je věnována i rodičovské veřejnosti, část svého díla tomuto tématu věnoval také Zdeněk Helus, který patří dnes k našim nejvýznamnějším sociálním a pedagogickým psychologům. Ve své knize „Dítě v osobnostním pojetí“ popsal znaky chování se rodičů, nebo dospělých vůbec, k dítěti, které v podstatě negativně ovlivňuje rozvoj dítěte jako takový a nazval je souhrnně jako odosobňující postoje ve vztahu k dítěti.

Než si vyjmenujeme několik nejčastěji se dnes vyskytujících odosobňujících postojů, řekněme si, jaké jsou základní znaky všech. Tyto postoje bývají velice často neuvědomělé, nad tímto chováním nebo jednáním mnohdy vůbec nepřemýšlíme. Druhým znakem je to, že protože jsou neuvědomělé, nemůžeme je tedy ani kontrolovat. Třetí je, že takovéto chování může dosáhnout až stereotypnosti, prostě podle dřívější zkušenosti použijeme stejné chování nebo jednání, které se nám již někdy osvědčilo. Posledním znakem navazujícím v podstatě na předešlý je to, že to zákonitě omezuje jak se dítě dále bude projevovat, automaticky totiž malý jedinec omezí své chování na to, co našemu postoji vyhovuje a jeho nezraňuje. A když se teď zamyslíme, nepropracovala se nám právě třeba stereotypnost nejenom do odosobňujících postojů, ale do života dnes vůbec? Možná ano, protože lidé se rádi spokojí s jednodušší variantou, pro kterou ale nemusí vynaložit tolik úsilí, co pro jinou.

Pojďme se teď tedy podívat na to, jaká negativní postavení rodičů dnes mohou dlouhodobě „masírovat“ celkový vývoj jedinců malých.

Mnozí rodiče dnes neberou svého potomka jako človíčka, kterému něco dávají, učí jej, a který tím na oplátku dává zase něco jim, třeba jen radost. Můžeme se setkat s postojem, kdy je **dítě bráno jako materiál, objekt**

manipulace. V tomto případě jde o to, že rodiči na dítěti jako osobnosti vlastně vůbec nezáleží. Opracovává ho jako kus kamene podle svých představ a cílů, nebo představ a cílů někým doporučených. Tímto vlastně ale dítě a jeho projevy také manipuluje k pasivitě a dochází k tomu, že prakticky není umožněno, aby vznikla mezi dítětem a rodičem interakce, nestávají se partnery, ale někým kdo řídí a někým kdo se podřizuje, což těžko rozvine jak správné komunikační dovednosti, tak i například pozitivní sebepojetí. Co možná tedy nevyhnutelně musí následovat, je vychování člověka, který se málokdy stane dobrým interakčním partnerem pro jiné, třeba i své děti.

Pokud jsme schopni zamyslet se a odvodit si další trend dnes, kterým je budování kariéry a života z obrázků amerických časopisů, nebudeme se divit, že druhým odosobňujícím postojem vyskytujícím se v hojné míře je **dítě jako hrozba, zátěž**. Ale není to samozřejmě jenom v kariéře, dítě dnes znamená i mít dostatek peněz. Je však smutné, k jakým postojům nás dnešní doba zavedla. Rodiče tohoto typu často i neuvědoměle chovají ke svým dětem z uvedených důvodů až nenávist, která se samozřejmě odrazí v jejich chování k nim. Nenávist také tvoří nedůvěru a hlavně negativní pocity, dítě pak vidí a uvědomuje si, že od nich není očekáváno nic dobrého, a začne se tak běžně i chovat. Opět se to celé promítá též do jeho budoucích postojů k dětem.

Dítě jako kompenzace vlastních vychovatelových nedostatků je odosobňující postoj, který nám snad nikomu nemohl v běžném životě utéci. Nemálo rodičů si na svých dětech snažili uskutečňovat a vynahrazovat své nesplněné sny a touhy. Bohužel se tak často děje i proti vůli dětí, které jsou schopné ale tento „teror“ snášet velice dlouho, ba naopak si „svůj“ případný neúspěch dlouho vyčítat jako zklamání rodičů a jejich důvěry a velice jednoduše vše může ze strany rodičů sklouznout až k citovému vydírání svého dítěte, takže emocionálnímu týrání, které nemá už daleko postoupit ještě o jednu laťku výš a to fyzickému týrání. Jaké toto vše může mít následky do budoucnosti pro takového

jedince si každý dovedeme velice dobře představit, a to je i to, co by nás mělo zastrašit a dohnat k zamyšlení se nad tím, jaký postoj že to vlastně zaujímáme ke svému dítěti.

Posledním odosobňujícím postojem, který se bezprostředně váže k rodině a interakci je **zaslepenost dítětem**. V podstatě jde o to, vyhovět dítěti za každou cenu a naprosto ve všem. Jediné co toto může vybudovat je nesprávný směr vývoje osobnosti, která mnohdy ani dále nebude schopna jednat dle morálních pravidel naší společnosti. Helus popisuje tři formy, ve kterých se může tento postoj projevit.

- 1. forma útočná - rodiče hájí své dítě i v situacích, kdy je vina na straně dítěte
- 2. forma soucítící - rodiče své dítě aktivně nehájí, ale vnitřně se ztotožňují s pocitem, že jeho dítěti všichni křivdí, soucítí s ním a dává mu to najevo
- 3. forma služebná - rodiče aby svému dítěti vyhověli udělají vše a tím pádem se dostávají do pozice služebníka

Z dítěte takto vychovávaného a vedeného těžko tedy vyroste člověk, který by nemyslel jen na sebe a na svoje blaho, což podle mého názoru v životě určitě ohrožujícím faktorem je. Projevuje se zde jednosměrnost interakcí jako v případě postoje, kdy je dítě bráno jako materiál, tentokrát však opačně vše omezuje interakce rodičů a interakce pozitivní.

Jestli nějakým z těchto způsobů působíme na dítě, může se nám z počátku zdát, že vlastně žádné negativní odezvy nepřicházejí, nesmíme však zapomenout, že odosobňující postoje vytvářejí v dítěti základy pro to, jak bude vést svůj život dál, a věřte, že se takovéto zažité vzorce chování těžko později napravují. Zapamatujme si tedy klíčové chyby a snažme se vědomě se jich vyvarovat.

(srv. 3 : 153 - 158)

3. 3. 2 Chyba na první pohled zřejmá

Takovýchto doslova zločinů, kterých na svých dětech společnost a nejbližší sociální interakční skupina je schopná spáchat, je velmi mnoho. Od alkoholu, drog, prostituce, zločinnosti v rodině i přes opravdu špatnou komunikaci a interakci. Je jasné, co z tohoto v tom horším případě může vzniknout, není výjimkou, že děti se chovají tak, jak to doma viděly a to je ta zjevná chyba. Mne však zaujal jev, který se v hojně míře začal projevovat až od osmdesátých let, jak uvádí Jiřina Prekopová, významná německá psychologka českého původu, a to je agresivita. Prekopová se tímto tématem zabývá již mnoho let, a jako malou radu rodičům vydala knížku „Malý tyran“, kde se zabývá celkově dětskou panovačností a jejími příčinami.

Už ve školce se setkáváme v praxi s doslova nelítostností dětí někoho pro získání hračky nakopnout, hrubě odstrčit, nebo slovně urazit, jen tak, pro nic, za nic. To se pak vždy člověk pozastaví a ptá se sám sebe, kde se to v těch malých stvořeních bere? Agresivita dětí dnes však nezůstává pouze na tom, že agresivně v jakékoli podobě použijí proti druhým, ale jsou schopné ji obrátit i proti sobě v různých podobách, například jako sebetrýznění hlady či známým sebepoškozováním.

Prekopová po dlouhodobém bádání tvrdí, že tato novodobá dětská nemoc není pouze vkrádání se agrese do pohádek, působení medií, chování se lidí k sobě navzájem, ale hlavně tím, že děti dnes postrádají aktivní lásku svých rodičů a mají zmatek v jejich výchovném stylu, který bývá nejednotný a často se dnes pohybuje na hranicích extrémů. Zabývá se také obdobími ve vývoji dítěte, která jsou právě kritická jako období vzdoru a kdy rodič musí umět správně zakročit.

V mnoha školkách, do kterých zavítáte se již vyskytují různá pravidla ohledně vztahů k druhým dětem a druhé osobě vůbec. Sama jsem v posledním ročníku prožila praxi v takové třídě, kde jsou schopní tyto pravidla respektovat

a to jaké tam mají vztahy dává této třídě úplně jiný rozměr a možnost jiného fungování. Jde však o to jít dětem příkladem.

Stoupající agresivita dětí je záležitost, která by měla všechny rodiče a dospělé upozornit na to, jaké interakce asi mezi lidmi této doby vystupují. Základ však musíme hledat zase jen v rodině a v tom, je-li pro své dítě a jeho budoucnost schopna se i odborně „vzdělat“ v rodičovství, protože tvoří výborný základní kamen knihy napsané specialisty pro rodičovskou veřejnost.

4 JAK TEDY POZITIVNĚ ZAČÍT A JAK TŘEBA POKRAČOVAT

Jistě. Tak na to se zeptá každý a většina vychovatelů, rodičů, čeká podrobný návod přesně popsáný jako recept v kuchařce bod po bodu. To ale přeci není možné. Každé dítě je individualita a nikdo dopředu nemůže vědět, jak na jaký podnět bude reagovat. Nikdy se nic neskládá z jednoho, ale z mnoha, a u vztahů člověka s člověkem to platí dvojnásob. Lze však podle mého názoru vytyčit několik doporučení, kterými můžeme rodině ukázat směr k té správné cestě.

4. 1 NASLOUCHÁM TI

Mnoho lidí nepřisuzuje běžnému dennímu rozhovoru veliký význam, ale kdo je alespoň trošku empatický, dokáže z něj vycítit mnoho. To jak nasloucháme druhému, je podle mého názoru velice důležité i pro naše interakce, protože význam slova neobjevený, je může obrátit úplně naopak. Komunikovat můžeme jistě pomocí frází, které se běžně používají a právě tím ztrácejí svou hloubku, také užíváme fakta, která ale neprozrazují mnoho o našem postoji, vkrádají se ale do mluvy i naše myšlenky a emoce, doplněné gesty, mimikou, haptikou a činy.

Díky všem třem druhům komunikace, které existují můžeme dodat slovu absolutně jiný rozměr, zároveň však musíme být dobrými posluchači, abychom ho odkryly a přeložili si ho, takže zjistíme, že naslouchání v tomto případě není myšleno pouze jako záležitost sluchu. Když budeme pozornými posluchači, můžeme si velice dobře vytvořit obrázek o tom, kdo to vlastně s námi mluví, jaký je to člověk.

Nasloucháme proto ušima, nasloucháme i pohledem, ale Jaro Křivohlavý, který působil i na UK a věnoval tomuto tématu mnoho svých knih zastává, že naslouchat musíme také srdcem. Proto ta empatie, musíme se přeci snažit porozumět tomu, co nám druhý sděluje, abychom mohli správně reagovat, vcítit se.

Dospělí převážně zapomínají, jak se chovali, když byli sami dítětem. To je ale velká škoda, mnohé by často bylo jednodušší, kdybychom si to důležité období pamatovali se vším všudy. Takové naslouchání rodiče dítěti by mělo být naprostou samozřejmostí od úplného počátku, protože jak jsem se zmiňovala, i plod dítěte může vytvářet interakce na rozličné podněty. Měli bychom našim dětem, nebo dětským svěřencům naslouchat neustále a to nejen v situacích, kdy projevují svou spokojenost a pohodu, ale i v situacích, které nám mohou být nepříjemné, třeba když dítě zlobí. A právě v těch druhých, méně oblíbených situacích to může být prvopočáteční signál pro rodiče, že se děje něco, na co nás samotné dítě možná chce i upozornit, avšak neví, jak jinak to dát najevo.

To, že budeme svým dětem naslouchat, může být základním krokem ke kladné interakci ve výchově, může to být také ale výchozím bodem pro to, jaký styl výchovy zvolíme, může to ale ovlivnit i charakterové vlastnosti člověka, a opět bychom mohli pokračovat v řetězci dál, ovlivnit okolí, ovlivnit budoucnost, ovlivnit budoucí generaci...

Možná na to silně naslouchat a být empatičtí nejsme zvyklí, ale neházejme flintu do žita. Můžeme se tento základ, to jak by se vlastně lidé k sobě vždy měli

chovat, doučit. Podle dosavadních průzkumů, je dobrým posluchačem takový člověk, který je důvěryhodný, pozorný, soucítící, trpělivý, klidný, laskavý, snaží druhému věnovat, má opravdový zájem o to, co se nám snaží druhý říci nebo naznačiti, spolupodílí se na řešení problému, neskáče do řeči, je trpělivý, ... Nezbyvá nic jiného, než se do takového učení vrhnout po hlavě, a to hlavně v praxi.

4. 2 PO DOBRÉM, NEBO PO ZLÉM ?

Pokud jako rodič překonám překážku naslouchání, vyberu si výchovný styl, a mnoho dalších úskalí zdolám, může se přede mne postavit další problém a to zda budu jednat s dítětem po dobrém, nebo po zlém, laicky, jak budu používat nástrojů ve výchově běžně používaných, jak budu odměňovat a trestat.

Po dobrém, nebo po zlém? Existuje stejnojmenná publikace sepsána Zdeňkem Matějčkem, který strávil mnoho let praxe v dětské psychologické poradenské službě a nejen to, prostě odborníkem na slovo vzatým. Kniha byla sepsána naprosto prakticky, tak aby se k ní mohl kterýkoliv vychovatel dnes a denně vracet a konzultovat tak své jednání při výchově, hlavní ale je, že vznikla z podnětů maminek, které svým zájmem daly najevo, že chtějí dát svým dětem vše, i za cenu dalšího „studia“ života.

Je jasné, že do výchovy patří oba pojmy, základem je ale asi to, jak je pochopíme a uchopíme. Rodiče dnes často přistupují k velice extrémním formám obou těchto „nástrojů“, které mohou dítěti velice ublížit.

V naší společnosti se objevují obvyklé odměny a tresty jako dát dar, odepřít něco co mám ráda, pracovat za trest, přechválení, ponížení, plané sliby, vyhrožování, odložený trest, to ale není to správné. Pokud toto jednání dítěti neublíží, stává se přinejmenším neefektivním. Lze ale oboje nastavit jinak, můžeme dát odměnu, kterou si dítě prožije a nemusí to být dar, můžeme pracovat

za odměnu a nemusí to být trest, můžeme pochválit, trest upřesnit okamžitě, aby nebylo zapomenuto proč přišel. Než ale zvolíme formu, musíme si uvědomit i vlastnosti formy kolem.

Matějček velice hezky popsal **vrstevnatost odměn a trestů**. Tu vrstvu, která je úplně na povrchu nazval **vrstvou fyziologickou**. Tělesně totiž odměny a tresty tohoto typu pociťujeme. Pod ní se již nachází **vrstva psychologická**. Ta má už hlubší význam v tom, že její použití nás hladí nebo bolí na duši. A tou nejhlubší vrstvou, třetí, je **duchovní vrstva**. Už to není něco, co můžeme odborně prokázat, ale jsou to jevy ovlivňující člověka jako je například láska. (srv. 8 : 9, 10) Toto vrstvení, bychom si vždy měli uvědomovat, pokud chceme užít odměny či trestu a měli bychom si podle mého názoru také říci, kam až jejich použitím zasáhneme a jestli naše jednání, čin, bude působit pro další vývoj kladně, nebo záporně.

Pokud se tedy vyhneme probírání extrémů odměn, například že dítě dostává odměnu za vše, vlastně v důsledku proto, aby vůbec něco splnilo, nebo trestů, kdy je dítě fyzicky a psychicky týráno, ukažme si zase jak vykročit správně. Není možno, aby byla sestavena jakákoliv hierarchie odměn a trestů, ale jsou zásady, které by se měli při používání těchto výchovných nástrojů dodržovat.

Vychovávat, znamená strávit s dítětem i rozmanité období jeho života, takže trest i odměna by vždy měli být přiměřené věku dítěte. Těžko třeba odměnit batole krásným novým horským kolem. Dítě by také vždy mělo chápat, proč přišla odměna, nebo trest, právě u trestu může v dítěti dění které nechápe vyvolat velký zmatek. Abychom se nedopouštěly toho stereotypu, že cokoliv dítě provede, přijde za to stejná odměna nebo trest, a dítě tak nebude dovedeno k řešení problému, měli bychom zapojit členitost do škály trestů a odměn, hlavně podle situace. A samozřejmostí by pro nás mělo být, že ani v jednom případě nezacházíme do krajních mezí. Posledním, avšak velice často nedodržovaným

pravidlem ve výchově dnes bývá, že rodiče nejsou dnes v používání obojího důslední.

Využijeme-li možnosti trestu a odměny správným způsobem, posune to jak nás, tak dítě dopředu, k další kvalitě, to je to, co jsem si vyvodila z uvažování, nad touto otázkou. Je-li tomu opačně, jdeme špatným směrem.

4. 3 EFEKTIVNÍ KOMUNIKACE

Můžeme začít tím, že „gró“ efektivní komunikace, nebo také chcete-li efektivních komunikačních technik, je z nemalé části založené na již zmiňované empatii. Ta je právě hnacím pohonem pro to, abychom začali správně nejen naslouchat, ale i komunikovat a postupně i nevědomky používat efektivní komunikační techniky. Taková empatie, konkrétněji empatická reakce, má několik fází: aktivní naslouchání, vyjádření pocitů druhého a nabídnutí pomoci. Ale ta nejsprávnější empatická reakce je pomoc beze slov.

Dalším jejím znakem je to, že už nevychováváme pomocí trestů a odměn, ale přirozených důsledků negativních a pozitivních, popřípadě opatření. V praxi to vypadá asi takto, protože jsem nesnědla večeři, nezakážou mi rodiče večerníček, ale v přirozeném důsledku budu mít hlad, a když jsem si pospíšila s úklidem hraček před odchodem na hřiště s maminkou, odměnou mi může být to, že tam s kamarády strávím delší čas.

Pojďme si nejdříve ale upřesnit, co je neefektivní komunikační technika. Je to velice jednoduché, efektivně komunikovat s druhým můžeme jen tehdy, je-li naším partnerem, jsme-li si rovnocenní. A takovýto model v dnešních rodinách naleznete málokde, povětšinou se setkáváme s nadvládou jednoho z účastníků rodinné interakce. To je rozhodně špatně. V tomto případě však používáme komunikační techniky, které jsou v našich generacích zažité jako časté, například urážky, ponižování, vydírání, křik, nálepkování („Tonda je nepořádník“ prohlásí

paní učitelka nezištně párkrát ve školce, a od té doby si všichni nepořádek spojují s Tondou.), řečnické otázky, zdůrazňování zásluh („Děti, podívejte se na Andulku a vezměte si z ní příklad, jak nejkrásnější má obrázek, tak bystě měly také umět malovat“.), poučování a moralizování, shazování, zákazy, negativní scénáře a proroctví, příkazy, dávání za vzor („Evička od vedle, to je šikovná holka, vezmi si z ní příklad Majdo“.), a spousty jiných a jiných, které nám mohou být často i důvěrně známé. Proč ale chceme takto bojovat a někdy se tím i zraňovat, když to jde úplně jinak?

Komunikace rodičů s dítětem by neměl být litý boj, ale společná cesta, kterou by nás mohla provést efektivní komunikace, pokud ji nezneužijeme k ovládnutí druhého, k manipulaci s ním. (srv. 14 : 31)

Efektivních komunikačních technik je několik a mohou nám tak být nápomocny při řešení rozličných situací.

1. Popis, konstatování

- vidím, slyším, že...
- důležité je vyvarovat se při používání této techniky hodnocení druhého člověka, to je špatně, zaměřujeme se na to, co se stalo
- například: Vidím, že tady došlo k nějaké nemilé události. (děti si rozbourali hračky)
- můžeme tím nahradit: Co se to tady děje? Okamžitě mi vysvětlete, co se stalo, kdo to udělal!

2. Informace, sdělení

- jsou schopni nám nahradit rady a pokyny
- například: Nůž se drží v pravé ruce.
- můžeme tím nahradit: Nevíš jak se drží příbor!? Nůž musíš mít v pravé ruce.

3. Vyjádření vlastních potřeb a očekávání

- má schopnost nám nahradit výčitky i obviňování
- například: Teď potřebuji umýt nádobí, očekávám, že mi ho pomůžeš utřít.

- místo: Já musím jít umýt nádobí a ty se mi ani nenabídneš s utíráním.

4. Výběr, možnost volby

- jsme v této komunikaci konkrétní a neuvádíme tak neomezenými možnostmi druhého do zmatků

- například: Utřeš to umyté nádobí teď, nebo až vypijeme kávu?

- místo: Utři pak to nádobí.

5. Dvě slova

- stručná, jasná, účinná komunikace

- například: Kačenko, nádobí.

- místo: Katko nezapomněla jsi umýt to nádobí, jestli ano, jak tak vidím, hned to udělej, nebo sec mazec.

6. Prostor pro spoluúčast

- našemu partnerovi dáváme najevo důvěru, zvyšujeme tak zájem o situaci, problém

- například: Zapomněli jsme koupit práníčko k narozeninám, obchody jsou už zavřené, co s tím teď Petříku uděláme?

- místo: Zapomněli jsme koupit práníčko k narozeninám, mám nápad, namaluj ho.

Když si srovnáme uvedené příklady, ihned nám vyvstanou myšlenky, že je to tak vlastně lepší a často bychom se tak vyvarovali nepříjemným komunikačním šumům.

Další co může k efektivitě pomoci je vytváření si pravidel, která v rodině nebudeme překračovat, budeme je dodržovat všichni a hlavně je budeme tvořit všichni dohromady. Pravidlo nám totiž dává řád, a řád a jistotu především děti potřebují nejvíce pro svůj „pohyb“.

To jak efektivní komunikace na lidi dnes působí jsem si vyzkoušela v praxi, vyzkoušela jsem si tak i jaké všemožné mohou díky tomuto vznikat interakce. Pokud tedy ale existuje možnost, aby interakce způsobené rodinou výchovou byly jen kladného rázu, stojí za to krůček po krůčku si zvykat na

komunikaci efektivní a odbourávat tak i zažitě způsoby a metody výchovy, které vlastně nejsou zas až tak správné.

5 V NOUZI POZNÁŠ PŘÍTELE, ANEB POMŮŽE MI NĚKDO?

Stává se, že se něco nepodaří. Stává se, že se něco pokazí. Vždyť se i říká, že chybovat je lidské, ale v tomto případě i velice nebezpečné. Stane-li se někde ve výchově chyba a interakce na ni se vážící začnou být nepřijatelné a nežádoucí, je nejlepší se obrátit pro radu. Ale na koho?

5. 1 JAK PROBLÉM ŘEŠIT

Říká se babo rad', ale to nebudete v tomto případě to nejlepší řešení. Určitě je fajn, vyslechnout si názory ostatních, ale každý je individualita, od všech dětí až po dospělé, každý se chová jinak, reaguje jinak, přijímá jinak...

Samozřejmě je doba internetu, každý v dnešním shonu raději sedne k počítači a zlehka nakliká do okénka vyhledávače svůj problém, načež mu vyjede nesčetně odkazů. Hrozí zde však vysoké nebezpečí neodbornosti a můžeme tak rodině spíše ublížit než pomoci jakýmsi pokusy.

Dobrou věcí, která se i u nás dala do pohybu je, že spousta nakladatelství začalo vydávat publikace psané odborníky pro rodičovskou veřejnost, jako první záchranný kruh, který mohou hodit tonoucímu. Publikace si však samozřejmě musíme důkladně vybírat a ne jenom číst, ale také přemýšlet nad nimi a pokusit se rady praktikovat. Každopádně ne jen při vyskytnutí se problému by měla knihovnička rodiče tyto knížky obsahovat. Je dobré být připraven a ze všeho nejlepší je jistě prevence.

Jako nejlepší možnost považuji posuzovat každý „případ“ jinak. A právě pro tyto potřeby existuje vlastně by se dalo říct „záchranná síť“, instituce zřízené

pro rodinu a děti. Pro poradu od odborníků, kteří se v těchto institucích nacházejí v rozličném složení, jako pedagogové, speciální pedagogové, psychologové, sociální pracovníci a další, se tedy můžeme zastavit v různých centrech, sdruženích a organizacích pro rodinný život k tomuto účelu vytvořených, jde jen o to zjistit, zda právě v našem městě třeba nějaké takové je a my o tom ani nevíme.

Institucemi nejznámějšími pro pomoc jsou:

Střediska rané péče

- je to komplex služeb orientovaný na celou rodinu dítěte raného věku se zdravotním postižením, má preventivní charakter a má vést k posílení rodiny a jejích funkcí celkově

Speciálně pedagogická centra

- jsou to poradenská zařízení, která se zaměřují na poradenskou činnost pro děti a mládež s určitým postižením

Psychologické poradny

- to jsou zařízení, která zajišťují psychologické a speciálně pedagogické služby pro děti a mládež, rodiče i pedagogické pracovníky

Střediska výchovné péče

- zajišťují prevenci a terapii sociálně patologických jevů u dětí a mládeže

Pokud by se stalo, že Vám nemohou na žádném z vyjmenovaných institutů pomoci, zbývá poslední možnost a to obrátit se na **Institut pedagogicko psychologických poradenství**.

Krizové centrum pro děti a rodinu v Jihočeském kraji

- Nerudova 53, 370 04 České Budějovice

Nelze dodat nic jiného, než že výmluvy rodičů typu nevím jak dál a není nikdo kdo by mi pomohl, nejsou teď akceptovatelné, stačí vynaložit trochu snahy a informovat se.

5. 2 NÁROČNÉ ŽIVOTNÍ SITUACE, PRVNÍ MOŽNÝ NARUŠITEL

Přes mnoho úskalí toho jak se posloucháme a toho jak vychováváme jsme se dostali skoro až k samotnému závěru a to se zjištěním, že komunikace není žádná legrace. Ale podle mne je tu ještě jeden „strašák“, který stojí za upozornění.

Dlouho cestou jsme jako rodičové došli k vytvoření nebo napravení prostředí, v němž naše rodina dýchá. Zpoza rohu však nečekaně může přijít náročná životní situace v rodině, která zamíchá kartami. Náročnou životní situací můžeme nazvat svatbu, úmrtí, rozvod rodičů, příchod nového partnera jednoho z rodičů, ale i narození nového přírůstku. V takovýchto obdobích vznikají velice intenzivní interakce založené hodně na emocích, ale i na nedorozumění, nebo nevědění.

Dětské duše jsou citlivé a mi jako rodič musíme i toto brát v potaz. Každá náročná životní situace pro ně může být zátěží. Všichni nejsme tak zdatní komunikátoři a empatictí, abychom dovedli na místě dítěti vysvětlit, například proč umřel tatínek nebo maminka, i když někdy je takováto včasná reakce třeba. Naše díky mohou patřit opět Zdeňku Matějčkovi, jenž společně s Zdeňkem Dytrychem vytvořili vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí, nazvané „Děti, rodina a stres“, kde nás s různými zátěžovými situacemi seznamují a poskytují nám pomocnou ruku, jak se v takovýchto nelehkých dnech s dítětem bavit, jak ho vnímat a jak mu pomoci se se vším vyrovnat.

A tak bychom teď s humorem a nadsázkou měli být všichni připravení i na přilet mimozemského plavidla. Nu a možná to není ani tak špatné přirovnání, protože pokud nefunguje rodina, nefunguje výchova a vytváří se mezi námi nesrozumitelné interakce, můžeme si jako ti mimozemští jedinci připadat.

6 ZAMYŠLENÍ NA KONEC

Není vůbec jednoduché zpracování takového tématu, je totiž něco jako hodně velké klubko nití, které bychom museli rozmotávat velice dlouho, možná i nekonečně, abychom byli schopni vždy jednoznačně odpovědět na všechny otázky, které nás zajímají. Chtěla jsem se podívat do rodiny jako základní sociální skupiny a nabídnout tento obrázek letem světem od pravěku po současnost i Vám, chtěla jsem všem ujasnit, jak to dnes s rodinou a výchovu v ní je dle faktů, a chtěla jsem ukázat možnosti, které se nám nabízejí, aby to tak být nemuselo. Mým záměrem bylo, udělat si na rodinnou výchovu a tak i interakce, které v ní na různých podkladech vznikají, vlastní názor a zamyslet se nad tím, jak je vlastně důležitá a co a kdo všechno rodinu ovlivňuje, co a kdo všechno do ní zasahuje.

Mám takový pocit, že málokdo se pozastaví nad tím, že vůbec nějaké interakce mezi lidmi vznikají, a že je mi můžeme ovlivnit k lepšímu, natož aby se mnoho lidí zajímalo o to, jakými způsoby je můžeme ovlivnit k lepšímu. Má snaha ukázat rodinou výchovu v systému interakcí mne zavedla k vytyčení podle mého názoru toho nejdůležitějšího, a v podstatě i nejzákladnějšího, co by měl každý rodič svému dítěti nabídnout, jako naslouchání, empatii, partnerství, jistotu.

Koloběh života se točí dál, z dětí se stávají dospělí, dospělí mívají děti a z dětí se stávají dospělí a ... Nebud'me tedy sobci a vydejme našim dětem ze sebe nejvíc, nejvíc toho nejlepšího a ovlivněme tak je ale i ten točící se dál koloběh života.

PRAKTICKÁ ČÁST

7 ÚVOD DO PROBLEMATIKY

O výchově a interakcích v rodinách dnes se toho dá velice mnoho napsat. V této části mne však čeká mnohem složitější práce, a to pokusit se předložit Vám, mým čtenářům, opravdový obrázek současné rodiny, kdy hlavní roli ve zkoumání interakcí, toho jak se chovají děti dnes, sehrává výchovné působení.

Předpokládám, že zkoumat za nějakým účelem rodinu, a to třeba i nepozorovaně, je nelehký úkol pro odborníky, a o mnoho těžší samozřejmě pro mě. Protože mým záměrem bylo poukázat na nejčastější chování rodičů vůči svým dětem dnes, ale také na to, že rodič je velice důležitým subjektem a objektem ve výchově, zdvojnásobila jsem své úsilí a provedla výzkumy dva, z čehož každý nám vynese svědectví o něčem jiném.

8 VÝZKUM Č. 1

První výzkum, který jsem prováděla dlouhodobě, jsem založila na rozdíl druhého na absolutní konkrétnosti a detailnosti. Intenzivně jsem díky možnosti každodenního styku studovala a pozorovala jednu určitou rodinu. Tato rodina byla zvláštní tím, že to bylo druhé manželství matky. Z prvního manželství si přivedla dcerku, která byla zvyklá na výchovu své matky tvořenou s jejím otcem. V druhém manželství se narodilo další dítě, chlapec a ten je samozřejmě vychováván spojením sil matky a jeho otce, druhého manžela a nevlastního otce dcery.

Podrobněji jsem se zkoumala chování v určitých totožných situacích obou dětí, a zároveň tak i na jejich interakce, které v těchto situacích byly podřízeny výchovou.

Pro tento výzkum jsem si předložila hypotézu, kdy přepokládám, že s příchodem nového matčina partnera se změní i výchovný styl matky, a proto se interakce dětí ve stejných situacích budou lišit, alespoň drobnou niancí, v závislosti na rozdílné výchově.

8. 1 KAZUISTIKA 1

Jméno: Johana

Věk: 10; 4

Minulost:

Matka Johanky byla po všech stránkách naprosto bezproblémové dítě. Svou dospělost začala se dvěma maturitami, dále ve vzdělání nepokračovala, vdala se a zanedlouho poté otěhotněla. Otec Johanky neměl taktéž do dospívání žádné výrazné problémy v ničem i přes to, že pocházel z rodiny, kde bylo trpěno násilím. Krátce po svatbě začal v nemalé míře konzumovat alkohol, nepřestal ani po narození Johanky a občas se objevilo i násilí. Po narození dítěte se začaly problémy s otcovo alkoholismem promítat i do výchovy, ta více spočívala na bedrech matky. Výchova jako taková každopádně ale rodiči byla udržena ve stylu spíše demokratickém, Johanka odmala měla ujasněné hranice a pravidla a ty také většinou bez výjimek dodržovala, znala jejich důvod. Johanka vyrůstala jinak jako jedináček, bezproblémové dítě, rodiče se rozvedli v jejích čtyřech a půl letech a zůstala v péči matky, s otcem se stýká pravidelně dodnes. Poté navázala její matka nový vztah, s partnerem se sezdala, zanedlouho otěhotněla a narodil se jí syn Antonín.

Současný stav:

Johanka je jeden z několika ne moc početných případů, kdy dítě nebylo nijak výrazně poznamenáno ne zcela funkční rodinou. Je opravdu poslušné dítě,

nebylo by normální, kdyby si nezazlobila, ale dá se velice rychle zklidnit a usměrnit. Velice dobře se sebeovládá, nejedná zbrkle a ví, jaké chování si v dané situaci může dovolit. Od mala má nastavené a navyknuté způsoby chování, je poznamenána výchovu kde figurovaly pravidla, ví že daná pravidla se musí dodržovat a to vše praktikuje stejným způsobem doposavad.

Klíčové momenty:

Ve vybraných klíčových situacích jsem pozorovala Johanky reakce na komunikaci s matkou či nevlastním otcem.

Jídlo. Matka učí děti k samostatnosti, většinou si samy nandávají, zde je pravidlo kdo si co nandá, to si i sní. Mají stále možnost volby na počátku kolik si nandají. Johanka sní vždy vše, i když ví, že si nandala o něco více, než sní. Dodržuje pravidlo.

Dovolení se. Jako každé dítě i Johanka se chodí dovolovat jak matky, tak nevlastní otce, např. zda může jít na zahradu si hrát, pokud jeden z rodičů řekne ne, akceptuje odůvodněné rozhodnutí.

Úklid hraček. Děti mají vždy buď vysvětleno do kdy si mohou hrát a kdy uklízet, nebo jim jeden z rodičů dá pokyn k úklidu. Většinou si Johanka uklidí ihned všechny hračky.

8. 2 Kazuistika 2

Jméno: Antonín

Věk: 5; 1

Minulost:

Matka Antonína byla po všech stránkách naprosto bezproblémové dítě. Svou dospělost začala se dvěma maturitami, dále ve vzdělávání nepokračovala, vdala se a zanedlouho poté otěhotněla, narodila se jí v prvním manželství dcera

Johanka. První manželství skončilo rozvedením, dcera zůstala v její péči a v druhém manželství se jí narodil syn Antonín. Otec Toníčka byl vzorné dítě, vzdělání zakončil maturitou. Je věkově mladší od své ženy a Toníček je jeho prvorozené dítě. Výchovný styl v Toníkově případě je u rodičů nejednotný, matka se snaží nastolovat pravidla, ale v ne příliš hojné míře. Otec udělá vše co Toníčkovi na očích vidí, dlouho razil zásadu „vždyť je ještě malý“ i přes podtrhnutí matčiny autority. Až v poslední době, kdy i otec upozoroval rušivé elementy v chování Antoníčka, snaží se praktikovat pravidla, ten však náhlou změnu podle mého názoru nechápe.

Současný stav:

Antoníček má již odmala nastaveny velice široké hranice ke svému chování. Často jedná zbrkle a vyskytnou se i situace, kdy se nedá usměrnit. Je to veselé dítě, avšak občas využije pláče i pro svůj prospěch. Často neposlouchá, i když v jiných prostředích, například jako mateřská škola, se k pravidlům staví kladně a dodržuje je.

Klíčové momenty:

Ve vybraných klíčových situacích jsem pozorovala Toníčkovo reakce na komunikaci s matkou nebo otcem.

Jídlo. Matka učí děti k samostatnosti, většinou si samy nandávají, zde je pravidlo kdo si co nandá, to si i sní. Mají stále možnost volby na počátku kolik si nandají. U Antoníčka je pravidlem, že i když si nandává sám většinou jídlo nedojí, a skoro pravidelně se vymlouvá, že už ho bolí bříško.

Dovolení se. Tonda se na dovolení rodičů ptá, nejvíce však chodí za otcem, který pokud to jde mu vždy dovolí. V případě, že zajde za matkou a ta mu řekne ne, obrátí se a často i s komentářem „tatka mi to dovolí“ se jde optat otce.

Úklid hraček. Děti mají vždy buď vysvětleno do kdy si mohou hrát a kdy uklízet, nebo jim jeden z rodičů dá pokyn k úklidu. Toníček si hraje rád, vydrží si

hrát i poměrně dlouhou dobu sám, avšak pokyny k úklidu hraček neposlechne, nebo je zamlouvá „až za chvíli“ nebo „až udělám tohle“.

8. 3 Shrnutí

Pokud si položím tyto dvě kazuistiky vedle sebe, zpozoruji i jako cizí člověk, že ve stejných situacích se reakce těchto dvou dětí liší. Samozřejmě ve spoustě momentů děti reagují stejně či podobně a proto jsem záměrně vybrala ty, které jsou stereotypem omšelé a mnozí by jejich pozorování ani jako materiál k diagnostice nepovažovaly za stěžejní. Můj názor je ten, že právě v těchto všedních momentech se nám ukáže nejvíce. Takovéto studium jednotlivých případů nám poukáže na spoustu problémů, které bychom díky němu mohli začít řešit, avšak tím hlavním jsou interakce v této rodině.

Na začátku tohoto výzkumu jsem si položila hypotézu, kdy jsem přepokládala, že s příchodem nového matčina partnera a tedy změny členů rodiny, se změní i výchovný styl matky, a proto se interakce dětí ve stejných situacích budou lišit, alespoň drobnou niancí, v závislosti na rozdílné výchově. Právě zcela rozdílné chování dětí mi tuto hypotézu potvrdilo. Vyplývá zde v podstatě jednoduché vysvětlení, kdy matka v interakci se svým novým partnerem přizpůsobí částečně své chování, svůj výchovný styl, právě jemu, tudíž i na druhorozené dítě působí jinak a jeho interakce jsou rozlišné i díky tomuto od prvorozené dcery.

9 VÝZKUM Č. 2

Tento výzkum bych představila jako krátkodobý. Abych nastínila přístup rodičů k dětem dnes, využila jsem výzkumné dotazníkové metody. Výzkum jsem

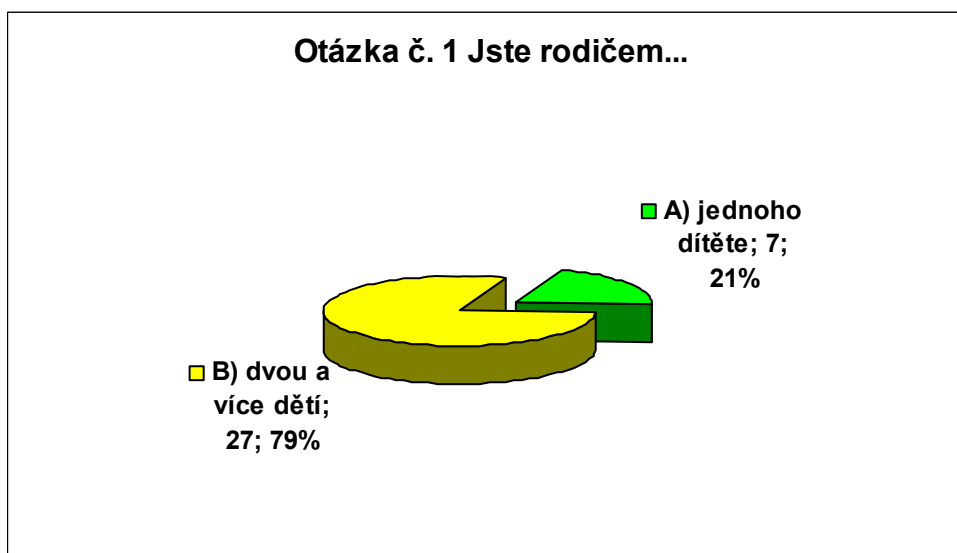
prováděla ve dvou odlišných třídách, jedné heterogenní a jedné homogenní (děti od 3 do 4 let). Ze 40 respondentů jich odpovědělo na můj dotazník 33.

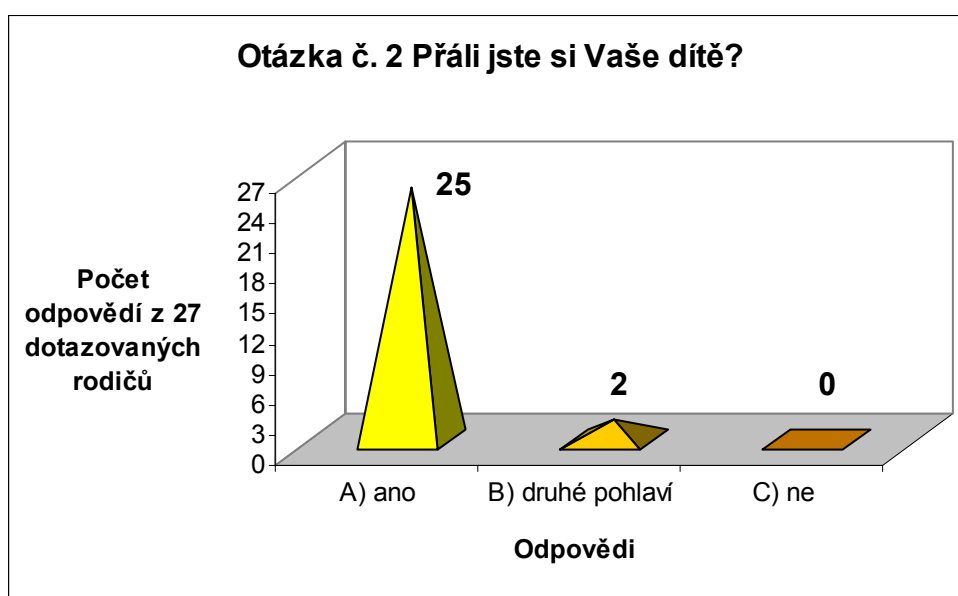
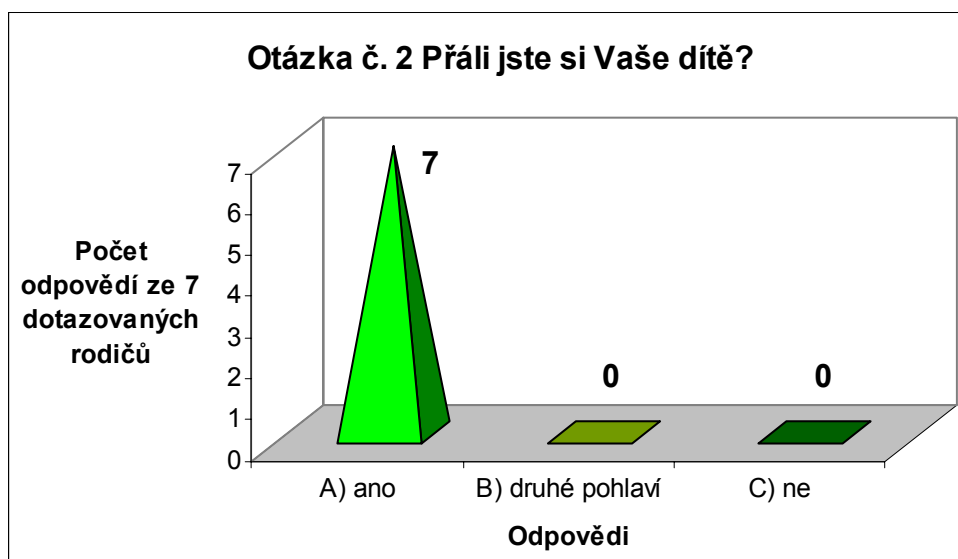
Při tvorbě jednotlivých otázek jsem se částečně nechala inspirovat materiálem, která jsem měla k nahlédnutí, přímo vytvořeným pro práci sociálních pracovníků s rodinou, a to příručkou a formuláři „Test rodinného zázemí“ od Martina Herberta.

Hypotéza tohoto výzkumu při tvorbě dotazníku pro mne byla jednoznačná, a to že se domnívám, že rodiče dnes díky velké informovanosti své dítě zcela rozvíjí ve všech potřebných směrech a využívají tak praktik moderních výchovných stylů.

9. 1 GRAFICKÉ ZNÁZORNĚNÍ DOTAZNÍKU

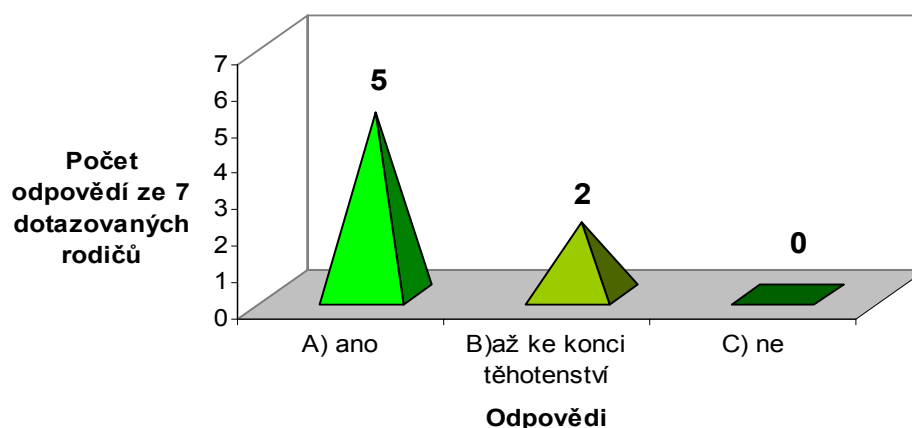
První otázka byla vytvořena roztřídujícím způsobem, pro prohloubení smyslu dotazníku. Každá otázka má své vyhodnocení z hlediska zda má rodič jedno dítě (znázorňuje jej vždy zelený graf) či děti dvě a více (znázorňuje jej vždy žlutý graf).

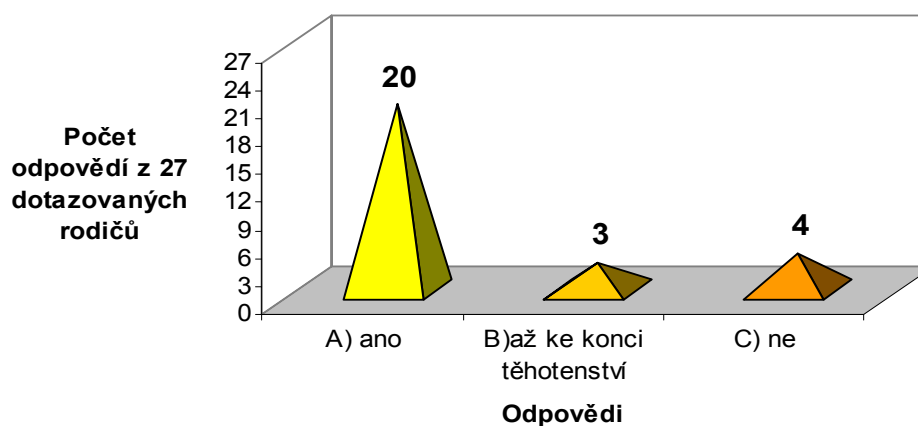

Grafy č. 2 svými vysokými hodnotami ukazují, že dnes rodiče pravděpodobně rodičovství vždy plánují, vyhýbají se tak různým rizikovým situacím ohrožujícím rodinu v základech.

Otázka č. 3 "Povídali" jste si, či jakýmkoli jiným způsobem komunikovali s Vaším dítětem ještě v době, kdy bylo nenarozené?

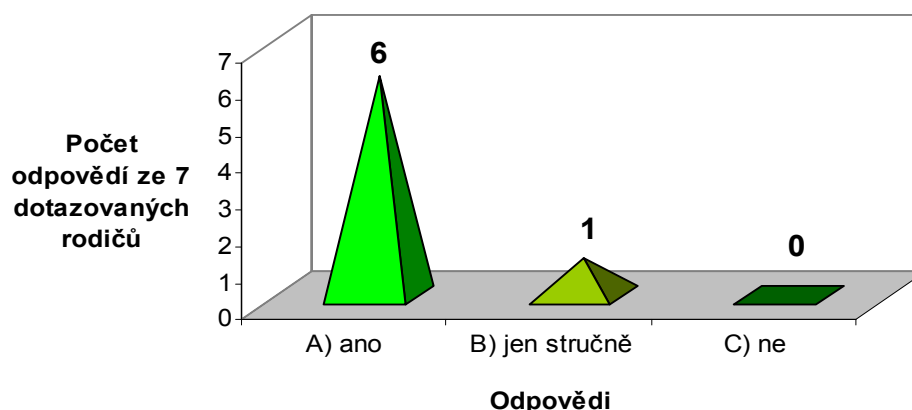

Otázka č. 3 "Povídali" jste si, či jakýmkoliv jiným způsobem komunikovali s Vaším dítětem ještě v době, kdy bylo nenarozené?

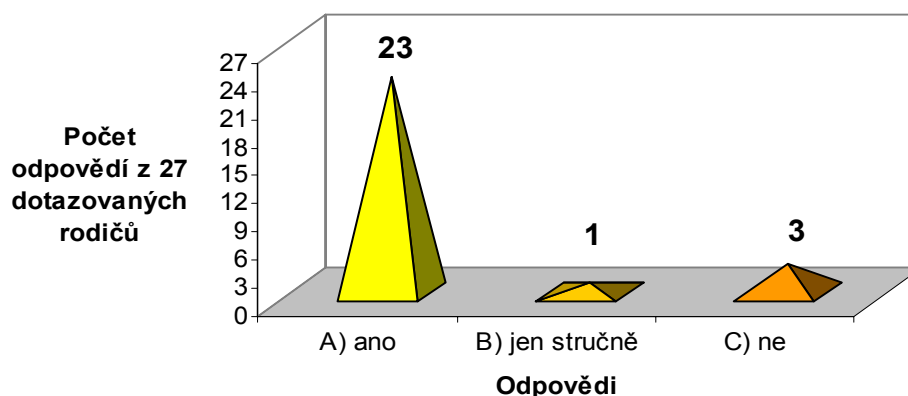

Z grafů č. 3 vyplývá, že rodiče dnes již mají převážně ponětí o vývoji dítěte i v období před narozením, díky komunikaci vytvářejí první interakce.

Otázka č. 4 Vyprávíte a nasloucháte si s dítětem denně o svých i jeho zážitcích a prožitcích?

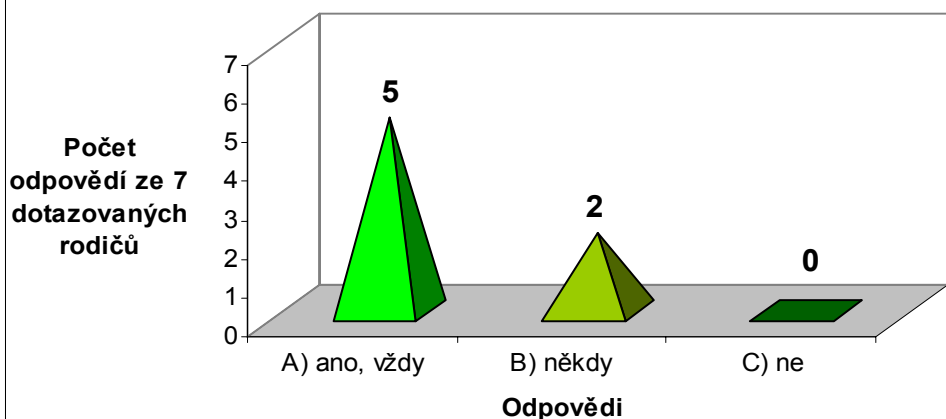

Otázka č. 4 Vyprávíte a nasloucháte si s dítětem denně o svých i jeho zážitcích a prožitcích?

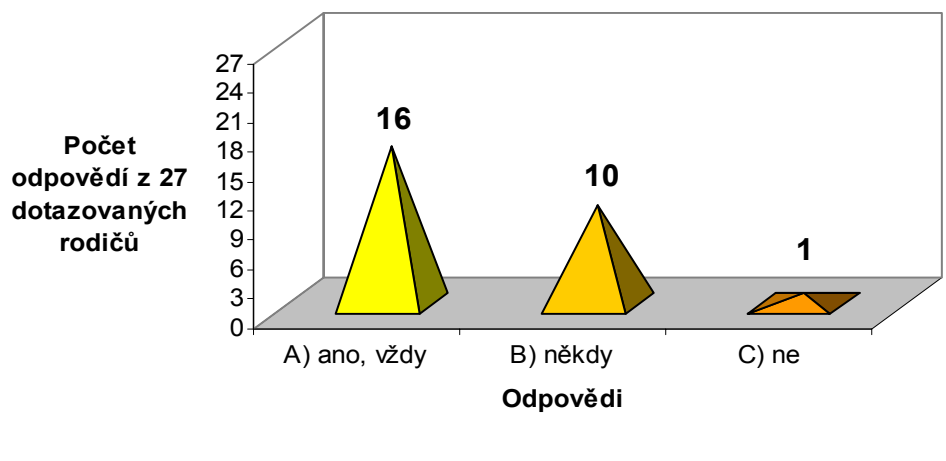

Grafy č. 4 vykreslují, že rodiče dnes si uvědomují důležitost komunikace se svým dítětem, je však znatelné, že rodiče s více dětmi se díky větší náročnosti i časové mohou uchýlit k pasivitě a oslabovat tak vztahy s dítětem.

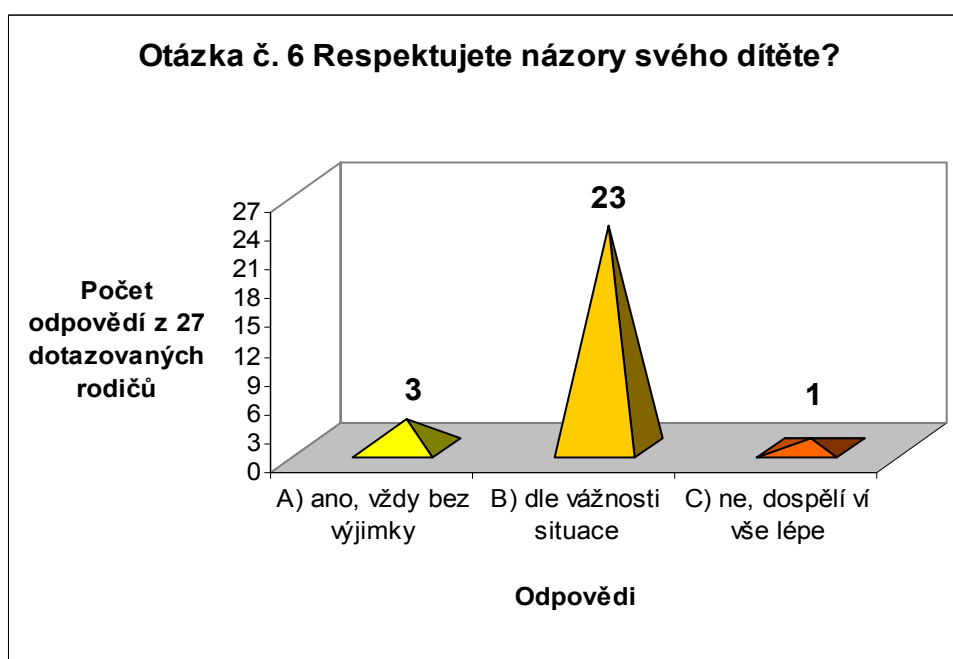
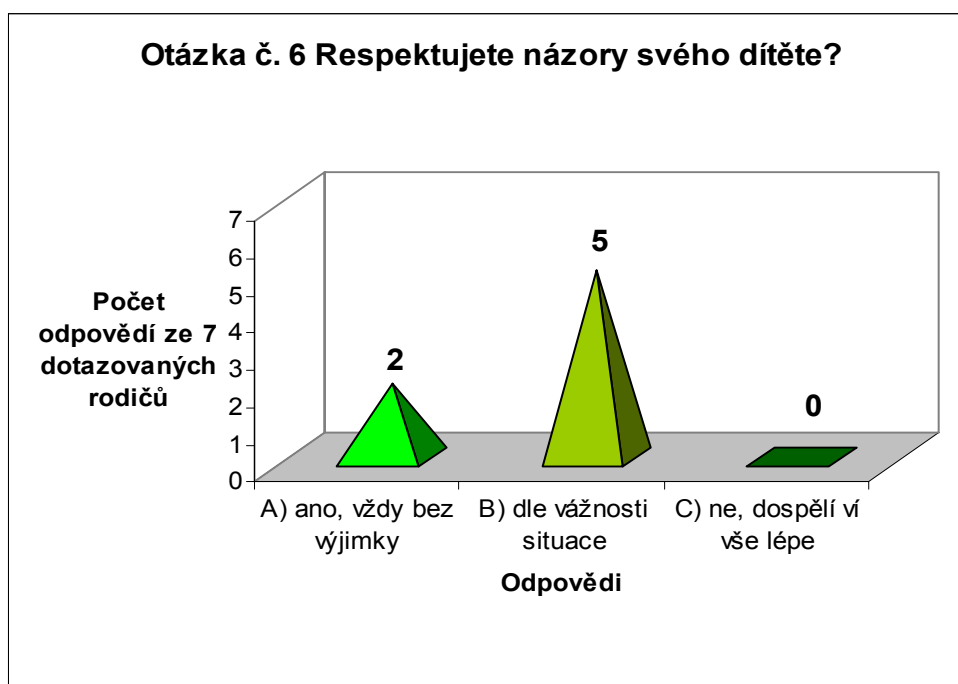
Otázka č. 5 Vypozorujete na svém dítěti, že je něco v nepořádku, aniž by Vás na to samo muselo slovně či jinak upozornit?

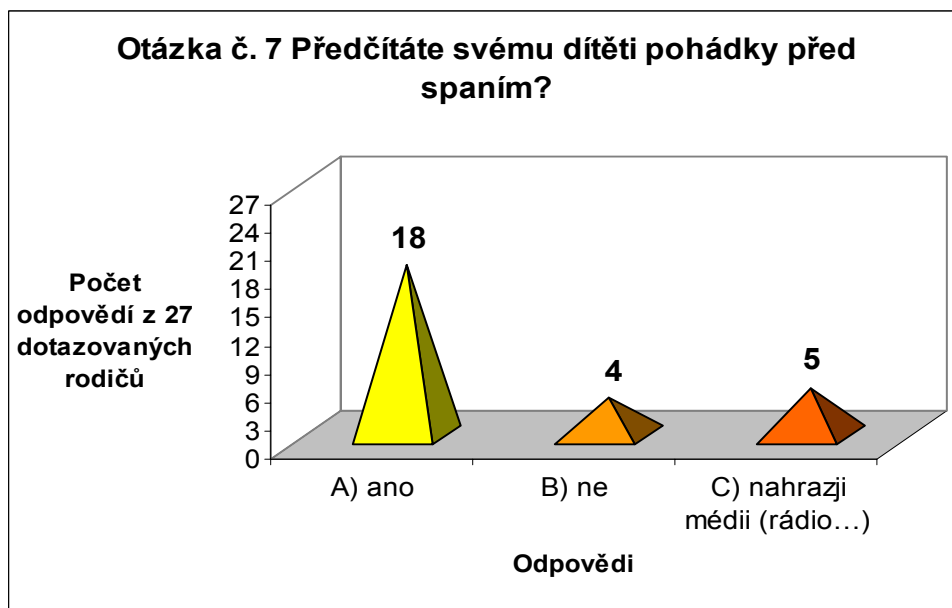
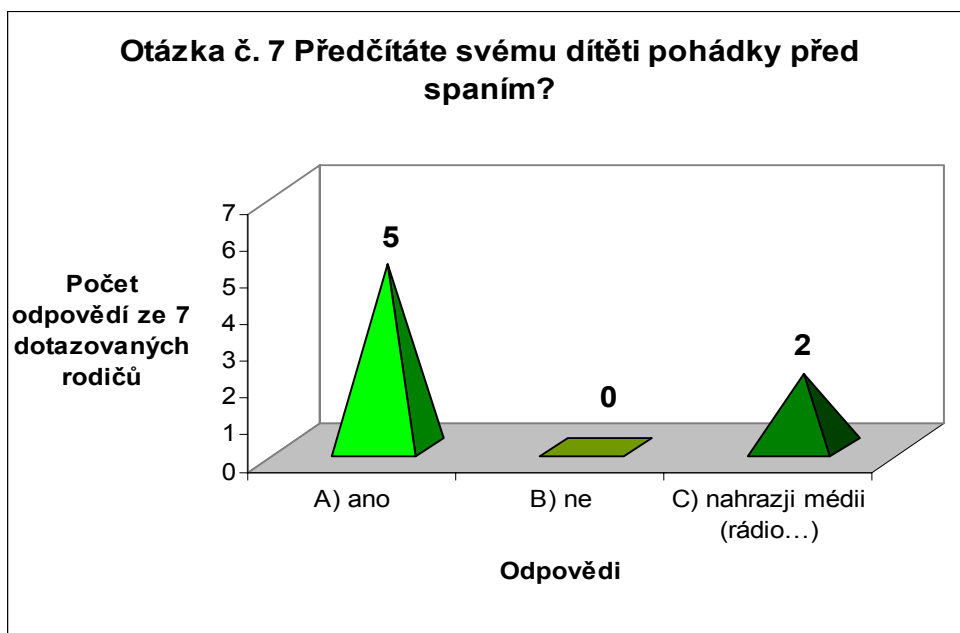
Otázka č. 5 Vypozorujete na svém dítěti, že je něco v nepořádku, aniž by Vás na to samo muselo slovně či jinak upozornit?

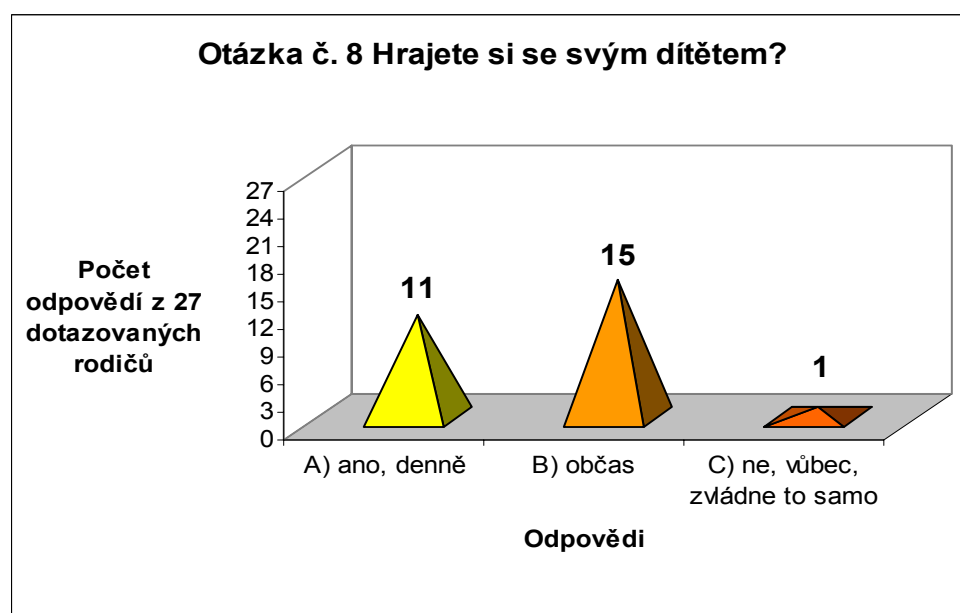
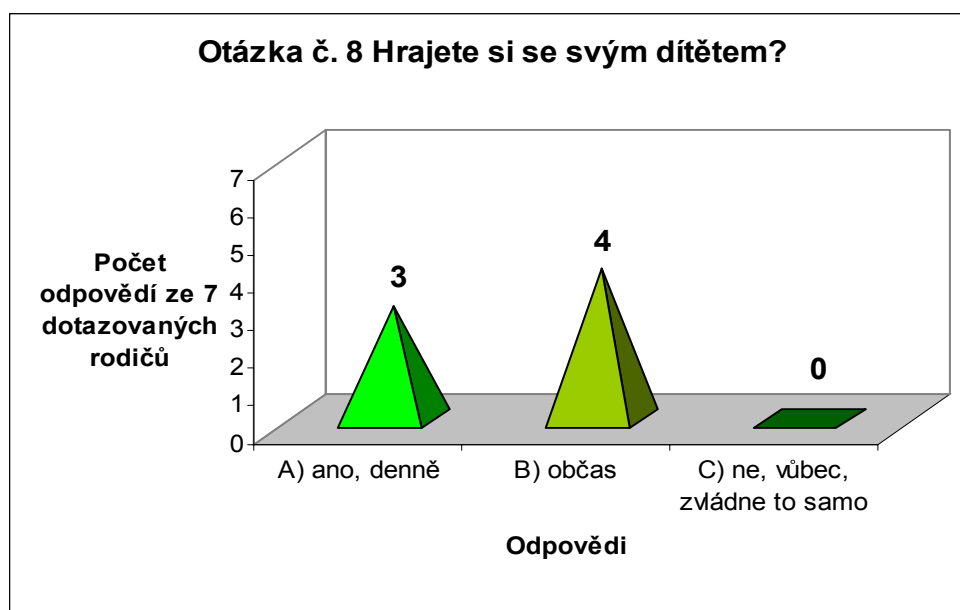
V Grafech č. 5 se opět jasně ukazuje, že rodiče dvou a více dětí jsou již hrošími pozorovateli vůči svým dětem.

Grafy č. 6 odhalily možné rizikové rodiny, kdy je možnost vzniku odosobňujícího postoje k dítěti, nebo naprosto autoritativního stylu výchovy.

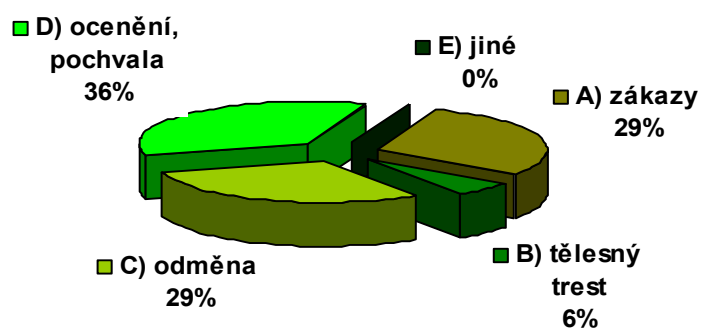

Čtená pohádka má pro dítě nevyslovitelnou hodnotu, v grafech č. 7 můžeme shlédnout, že rodiče dnes se k tomuto způsobu večerního uspávání přiklánějí. Za zmínku ale stojí odpovědi ne u rodičů se dvěma a více dětmi.

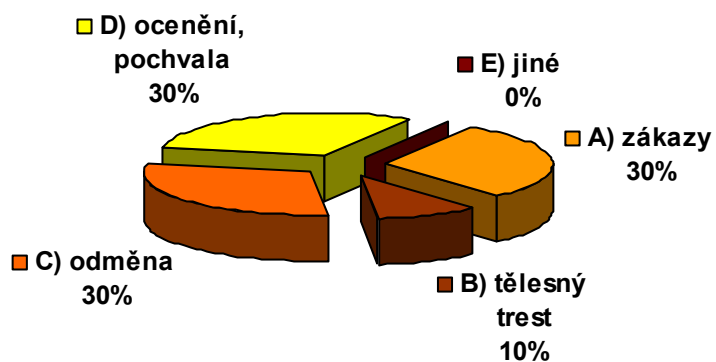

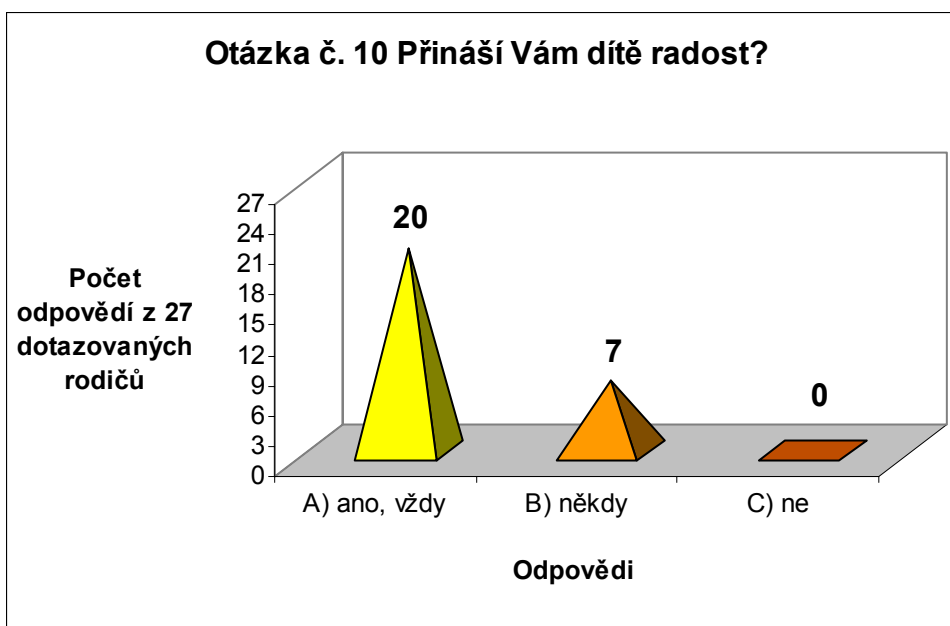
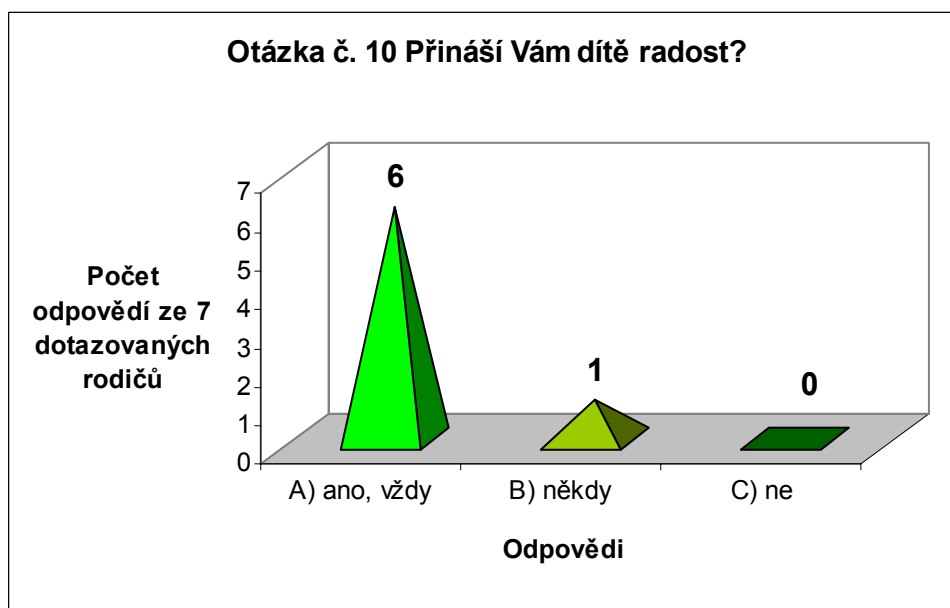
Hra je pro dítě specifickou činností, pokud se do ní rodič zapojí, je to další způsob jak vyjádřit dítěti partnerství, výsledky v grafu u odpovědi A a B můžeme tedy kladně ohodnotit v poměru s dnešním rychlým životním stylem u obou skupin v grafech č. 8.

Otázka č. 9 Používáte některou z uvedených výchovných metod?

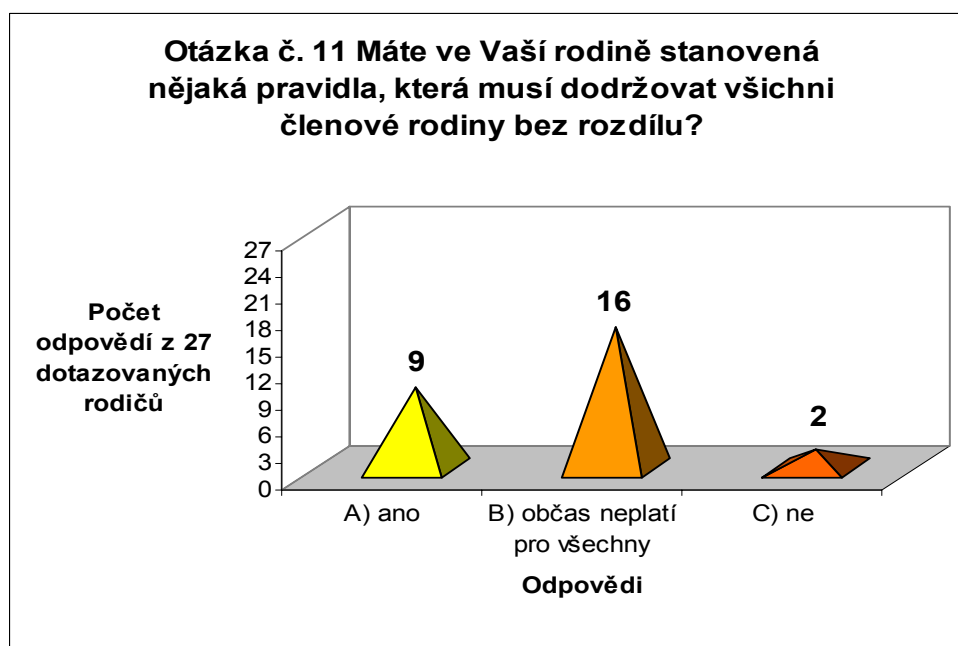
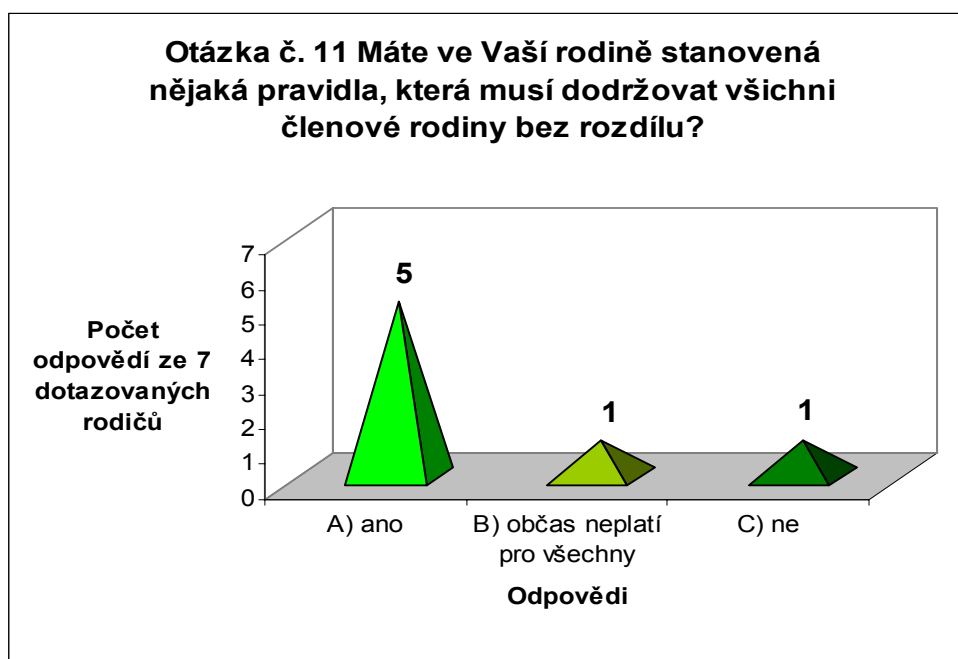

Otázka č. 9 Používáte některou z uvedených výchovných metod?

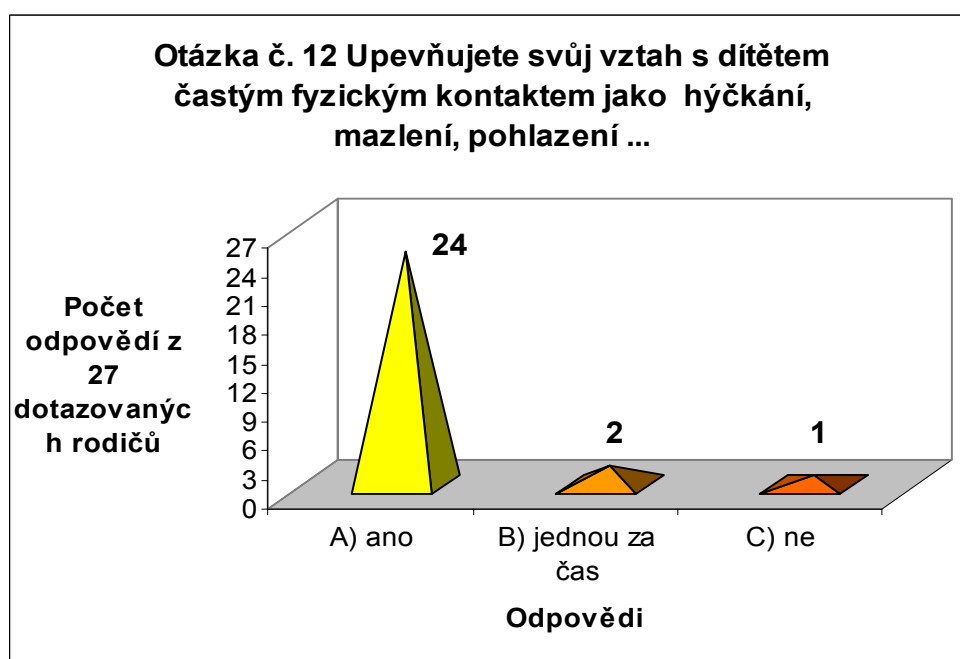
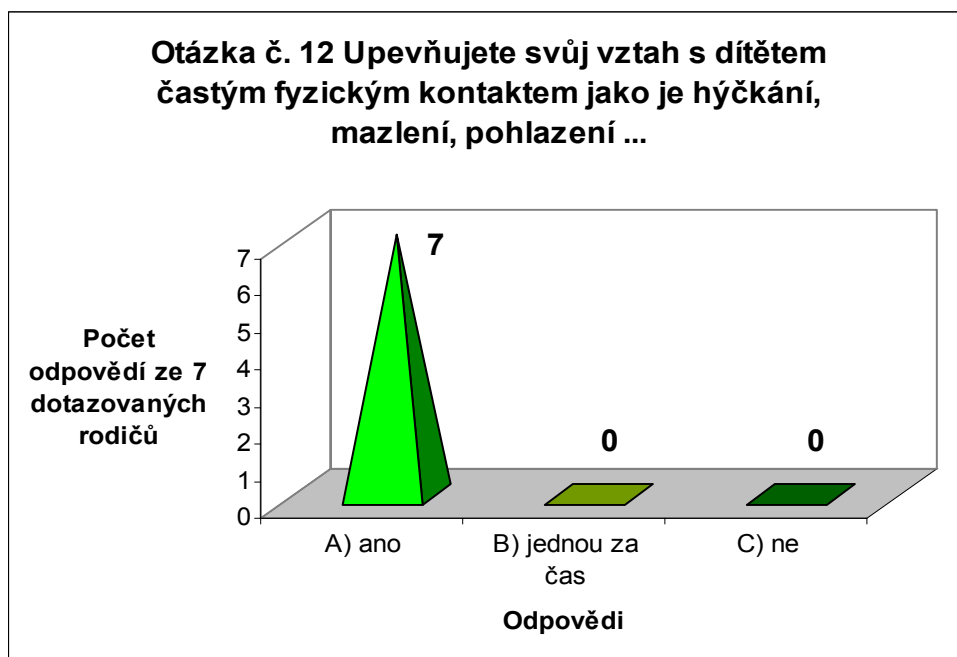

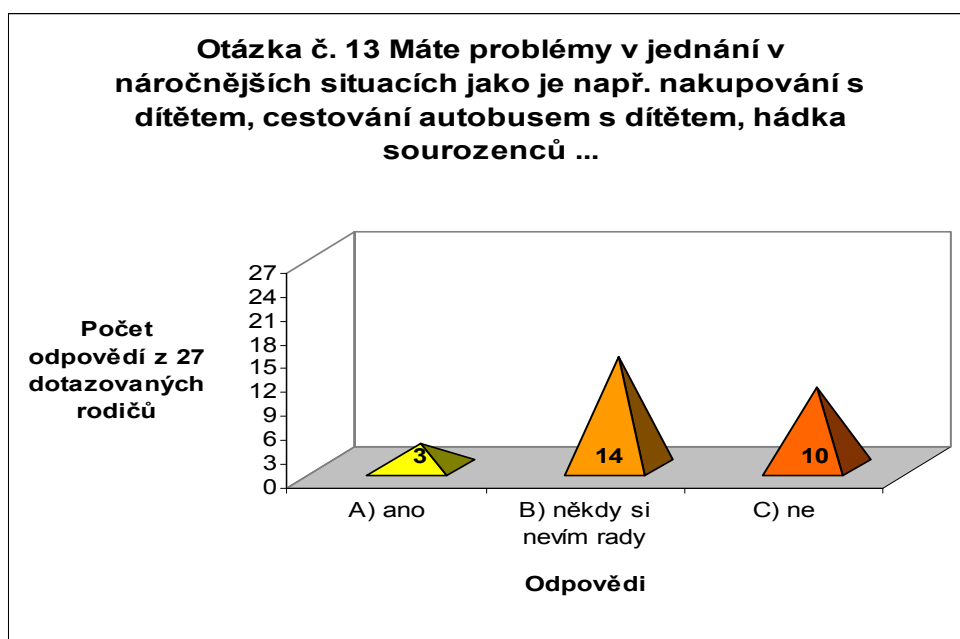
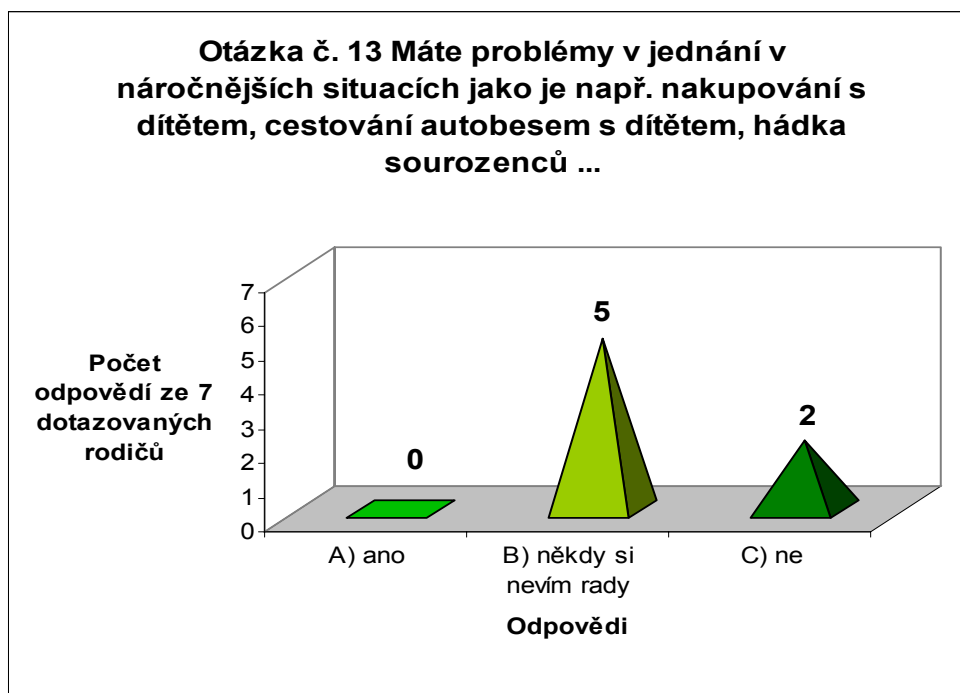
Grafy č. 10 naprosto beze sporu ukazují kladný vztah rodičů ke svým dětem.

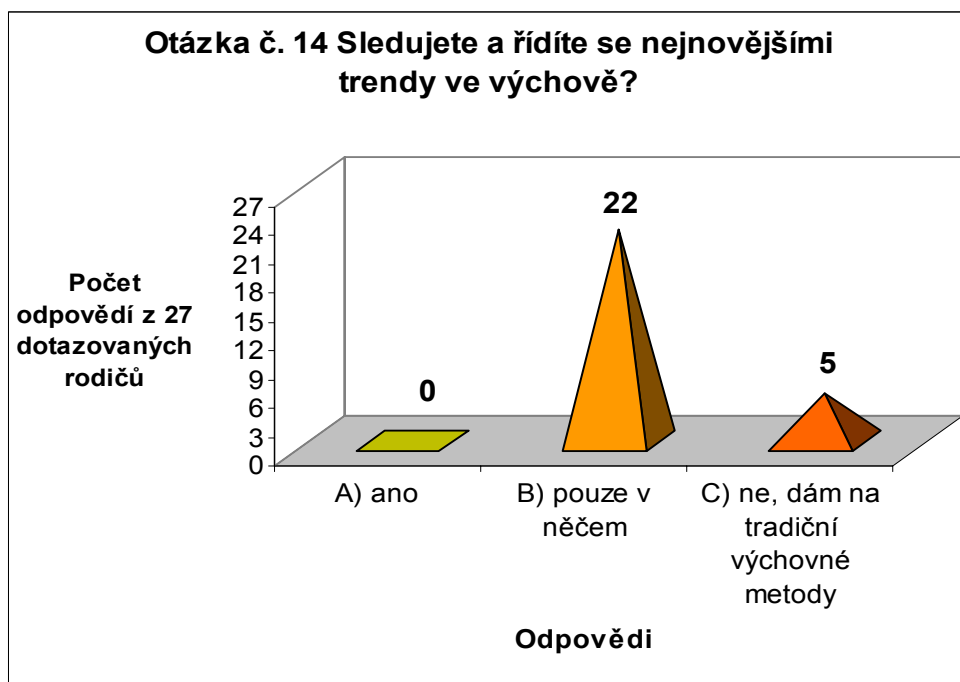
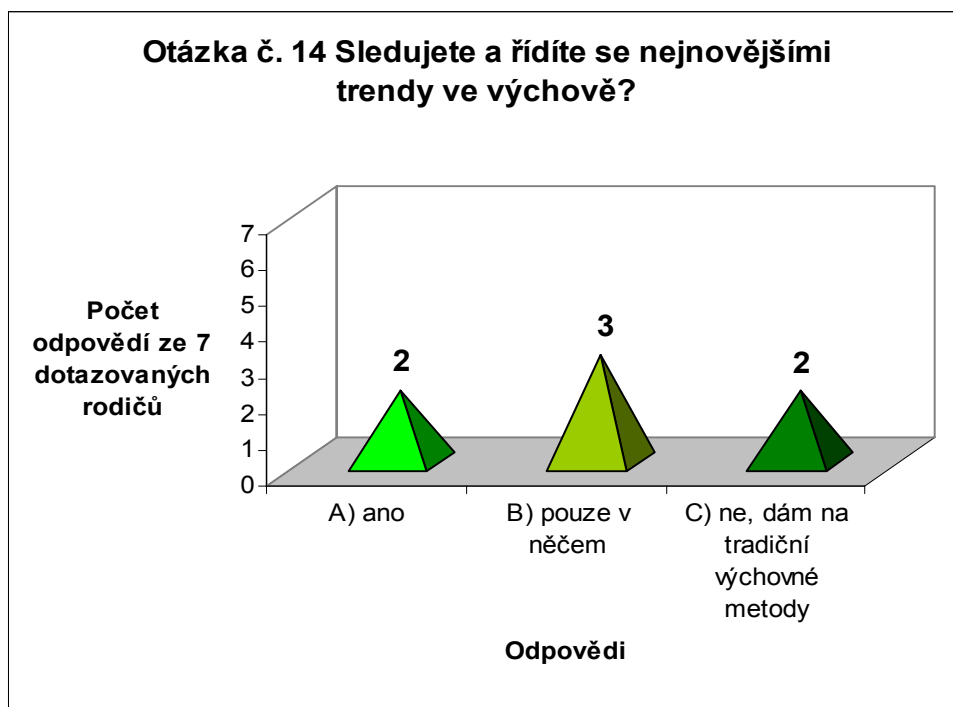
V grafech č. 11 je vidět rozdíl mezi rodiči jednoho dítěte a rodiči dvou a více dětí v důslednosti, ta je u pravidel důležitá a často se promítá velice do interakcí dětí, u udělování neustálých výjimek např. nedodržováním pravidel.

Grafy č. 12 ukázali, že v drtivé většině chápou rodiče obou skupin význam haptiky a neverbální komunikace. Zarážející je odpověď respondenta ze skupiny rodičů dvou a více dětí.

Náročnější situace jsou rodinách na denním pořádku, je proto důležité je zvládat, většina rodičů naznačila, že v tomto směru by uvítali pomoc, grafy č. 13.

Grafy č. 14 vypovídají, že se rodiče dnes již alespoň částečně snaží sledovat i nové výchovné metody, které mohou obohatit a zlepšit ty tradiční.

10.2 Shrnutí

Domnívám se, že rodiče dnes díky velké informovanosti své dítě zcela rozvíjí ve všech potřebných směrech a využívají tak praktik moderních výchovných stylů, tolik předložená hypotéza na začátku výzkumu.

Po vyhodnocení dotazníku jsem zpětně prošla všechny položené otázky. Zmapovala jsem jimi v podstatě nejčastější chování vzorku rodičů k dětem dnes. Podstatou toho bylo utřídit si i to, zda se rodiče striktně drží tradičních vzorců ve výchově, nebo jsou otevřeni též novým trendům v tomto směru.

Má hypotéza byla po zhodnocení polopravdou. Ne všichni rodiče jsou informovaní o moderních výchovných stylech a ne všichni jich alespoň z části využívají, i když by jich třeba právě pro správné řešení dennodenních náročných situací v rodině byla potřeba.

Nebylo by od věci tento dotazník položit rodičům třeba znovu za jeden rok. Ukázalo by se, zda jejich informovanost a chování k dětem, tudíž i ovlivňování interakcí v rodinné výchově, změnilo úroveň.

Za sebe bych po tomto výzkumu byla pro jakýkoliv další způsob intervence nových informací o výchově dětí rodičům. Prevence není nikdy dost a stále nemalá skupina maminek a tatínků by potřebovala posunout směrem ku předu, a nebojím se prohlásit, že by to mnohdy i uvítala.

ZÁVĚR

Z publikací, které jsou věnovány problematice rodiny dnes mne zaujala zpráva, která jako výsledky vědeckého výzkumu byla věnována stavu naší země (autorský kolektiv pod vedením M. Potůčka), kde se konstatuje, že byla narušena soudržnost rodiny a tím i celé společnosti. A to byl jeden z prvotních impulzů k vytvoření této práce, protože rodinu považuji za podstatnou složku figurující ve výchově dítěte.

Ve své bakalářské práci jsem se přímo zabývala nejen rodinou a výchovou jako pojmy, mým hlavním cílem bylo tyto jevy společnosti pochopit, ale převážně i „uchopit“ v praxi.

Právě toto mně také dovedlo k zabývání se důležitostí významu rodinného klimatu v nově vzniklých, přesněji řečeno rekonstruovaných rodinách, což je dnes velice obvyklý jev, díky vysoké rozvodovosti. Šlo mi o vytváření vztahů mezi dětmi a nově přichozími do rodiny, o ovlivnění vztahů se stávajícími členy rodiny, i odezvu v postojích dětských respondentů. Tímto jsem chtěla podrobněji ukázat na klíčové momenty těchto vztahů a zároveň jsem provedla komparaci dvou vypracovaných kazuistik tohoto se týkajících.

Mým druhým záměrem bylo ukázat současný stav rodinné výchovy. Pomocí sestrojeného dotazníku, kde ze čtyřiceti respondentů odpovědělo třicet tři, jsem ověřovala předem stanovenou hypotézu, kdy jsem se domnívala, že rodiče dnes díky velkému množství informací své dítě zcela rozvíjí ve všech potřebných směrech a využívají k tomuto i praktik moderních výchovných stylů. Získané odpovědi jsem nejenom graficky zpracovala, ale také verbálně vyhodnotila. Získala jsem tak určitý přehled, který vypovídá o stavu této problematiky ve stanoveném vzorku, a i když jej nemohu zevšeobecnit domnívám se, že má určitou výpovědní hodnotu.

Zkoumáním a zabýváním se aktuálním problémem jako je rodinná výchova v systému interakcí jsem dospěla k pro mě zásadním názorům v této problematice. Rodina jako základní elementem společnosti je závislá na mnoha faktorech, které ji ovlivňují. Pro děti je velice důležité její fungování z mnoha hledisek a to také z hlediska výchovy. Výzkumy mi naznačily, že rodiče se snaží čím dál tím více sledovat moderní trendy ve výchově, které mohou ukázat rodičům tu správnou cestu, avšak stále zde zaujímají svou pozici tradiční výchovné metody, které nemusí být nejsprávnějšími. Považuji tedy za jeden z výsledků této práce i to, že je prokazatelně nezbytné se v oblasti výchovy dítěte stále vzdělávat, a to nejenom jako profesionál, ale pokusit se co nejvíce nové poznatky předávat a šířit dál veřejnosti. Především musím ale potvrdit slova Jana Amose Komenského, který tvrdil: „Učit lze slovy, vychovávat jen příkladem.“ .

SEZNAM CITOVANÉ A POUŽITÉ LITERATURY

1. ČERMÁKOVÁ, M.: *Rodina a měnící se gender role - sociální analýza rodiny*. Sociologický ústav AV ČR, Praha 1997
2. DVOŘÁKOVÁ, M.: *Pedagogicko psychologická diagnostika I*. České Budějovice 2006
3. HELUS, Z.: *Dítě v osobnostním pojetí*. Portál, Praha 2004
4. HERBERT, M.: *Test rodinného zázemí*. PSYCHODIAGNOSTIKA s. r. o., Brno 1996
5. KOPŘIVA, P., KOPŘIVOVÁ, T., NEVOLOVÁ, D., NOVÁČKOVÁ, J.: *Respektovat a být respektován*. Spirála, Kroměříž 2006
6. KŘIVOHLAVÝ, J.: *Jak si navzájem lépe porozumíme*. Svoboda, Praha 1988
7. KŘIVOHLAVÝ, J.: *Povídej naslouchám*. Návrat, Praha 1993
8. MATĚJČEK, Z.: *Po dobrém, nebo po zlém?*. Portál, Praha 2000
9. MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z.: *Děti, rodina a stres*. Galén, Praha 1994
10. MATOUŠEK, O.: *Rodina jako instituce a vztahová síť*. SLON, Praha 2003
11. MERTIN, V., GILLERNOVÁ, I., za kol.: *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Portál, Praha 2003
12. PREKOPOVÁ, J.: *Malý tyran*. Portál, Praha 1993
13. SOMR, M.: *Úvod do metodologie a metod výzkumu*. České Budějovice 2006
14. SVOBODOVÁ, E.: *Prosociální činnosti v předškolním vzdělávání*. Raabe, Praha 2007
15. [http:// cs.wikipeida.org/wiki/Rodina](http://cs.wikipeida.org/wiki/Rodina)

PŘÍLOHY

Příloha I - Dotazník

Vážení rodiče,

jmenuji se Kateřina Křupalová. Jsem studentkou pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, oboru Učitelství pro mateřské školy. Jelikož právě procházím třetím, a tedy závěrečným rokem tohoto studia, připravuji se na státní zkoušku, jejíž součástí je i tvorba bakalářské práce. Téma mé práce je „Rodinná výchova v systému interakcí“. Snažím se v její praktické části nahlédnout všeobecně a anonymně do života dnešní rodiny, do toho, jaký směr výchovy nejčastěji rodiče volí pro své děti, a jak fungují na základě tohoto i vztahy v ní. Pro tento účel jsem vytvořila krátký dotazník, jehož vyplněním byste mi pomohli přispět do výzkumu, který provádím.

Dotazník se vyplňuje velice jednoduše, stačí zakroužkovat Vámi vybrané odpovědi z nabídky.

Pokud se rozhodnete, že můj dotazník vyplníte, chci Vám velice poděkovat, věřte, že několik minut, které tímto ukradnu z vašeho drahocenného času, bude jistě nápomocno dobré věci.

DOTAZNÍK

1. Jste rodičem

- a) jednoho dítěte b) dvou a více dětí

2. Přáli jste si Vaše dítě?

- a) ano b) druhé pohlaví c) ne

3. „Povídali“ jste si, či jakýmkoli jiným způsobem komunikovali s Vaším dítětem ještě v době, kdy bylo nenarozené?

- a) ano b) až ke konci těhotenství c) ne

4. Vyprávíte a nasloucháte si s dítětem denně o svých i jeho zážitcích a prožitcích?

- a) ano b) jen stručně c) ne

5. Vypozorujete na svém dítěti, že je něco v nepořádku, aniž by Vás na to samo muselo slovně či jinak upozornit?

- a) ano, vždy b) někdy c) ne

6. Respektujete názory svého dítěte?

- a) ano, vždy bez výjimky b) dle vážnosti situace c) ne, dospělí ví vše lépe

7. Předčítáte svému dítěti pohádky před spaním?

- a) ano b) ne c) nahrazuji médií (rádio...)

8. Hrajete si se svým dítětem?

- a) ano, denně b) občas c) ne, vůbec, zvládne to samo

9. Používáte některou z uvedených výchovných metod?

- a) zákazy b) tělesný trest c) odměna d) ocenění, pochvala e) ne, využívám jiných metod a to těchto:.....

10. Přináší Vám dítě radost?

- a) ano, vždy b) někdy c) ne

11. Máte ve Vaší rodině stanovená nějaká pravidla, která musí dodržovat všichni členové rodiny bez rozdílu?

- a) ano b) občas neplatí pro všechny c) ne

12. Upevňujete svůj vztah s dítětem častým fyzickým kontaktem jako hýčkání, mazlení, pohlazení...

- a) ano b) jednou za čas c) ne

13. Máte problémy v jednání v náročnějších situacích jako je např. nakupování s dítětem, cestování autobusem s dítětem, hádka sourozenců...

- a) ano b) někdy si nevím rady c) ne

14. Sledujete a řídíte se nejnovějšími trendy ve výchově?

- a) ano b) pouze v něčem c) ne, dám na tradiční výchovné metody

Děkuji za Vaše upřímné odpovědi a čas.
Kateřina Křupalová